

Oxford Research er et nordisk analyseselskap. Vi dokumenterer og utvikler kunnskap gjennom analyser, evalueringer og utredninger slik at politiske og strategiske aktører kan få et bedre grunnlag for sine beslutninger. Vi kombinerer vitenskapelige arbeidsmetoder med kreativ idéutvikling for å tilføre våre kunder ny kunnskap. Vårt spesialfelt er analyser og evalueringer innen nærings- og regionalutvikling, forskning og utdanning samt velferds- og utdanningspolitikk.

Oxford Research har kontorer i Kristiansand, Stockholm, København, Kotka og Brussel og retter sitt arbeid mot det nordiske og det europeiske markedet.

Se www.oxford.no for mer informasjon om selskapet

For- og baksidebilde: Shutterstock

Oxford Research:

SVERIGE

Oxford Research AB
Box 7578
Norrländsgatan 12
103 93 Stockholm
Telefon: (+46) 702965449
office@oxfordresearch.se

FINLAND

Oxford Research OY
Heikinkatu 7,
48100, Kotka
Finland
GSM: +358 44 203 2083
jouni.eho@oxfordresearch.fi

NORGE

Oxford Research AS
Østre Strandgate 1
4610 Kristiansand
Norge
Telefon: (+47) 40 00 57 93
post@oxford.no

DANMARK

Oxford Research A/S
Falkoner Allé 20, 4. sal
2000 Frederiksberg C
Danmark
Telefon: (+45) 33 69 13 69
Fax: (+45) 33 69 13 33
office@oxfordresearch.dk

BELGIA

Oxford Research
c/o ENSR
5, Rue Archimède, Box 4
1000 Brussels
Phone +32 2 5100884
Fax +32 2 5100885
secretariat@ensr.eu

Tittel:	Metaanalyse av økonomisk samspill mellom by og omland i Kristiansandsregionen
Oppdragsgiver:	Kristiansand kommune
Prosjektperiode:	September 2014 – oktober 2014
Prosjektleder:	Bjørn Brastad
Forfattere:	Bjørn Brastad og Jon P. Knudsen
Kort sammendrag:	Oxford Research har gjennomført en metaanalyse av økonomisk samspill mellom by og omland i Kristiansandsregionen. Formålet med utredningen er å styrke kommunenes informasjonsgrunnlag for å utvikle oppfølgende handlingsplaner knyttet til Kristiansandsregionens strategiske næringsplan samt gi innspill til tiltak som bidrar til å nå planens delmål og overordnede mål. For å oppnå disse målsetningene, tar utredningen tar for seg tre hovedelementer: • Den utarbeider en metaanalyse av eksisterende forskningsrapporter på næringsutvikling i Kristiansandsregionen. • Gir anbefalinger for områder og temaer som bør ha spesiell oppmerksomhet i arbeidet med kommunenes handlingsplaner. • Skisserer uutnyttede næringspotensialer og potensialet for ny næringsutvikling

Forord

Kristiansregionen sendte i juni 2014 et forslag til strategisk næringsplan ut på høring. Som en del av arbeidet med å implementere planen, har Kristiansand kommunene gitt Oxford Research i oppdrag å gjennomføre en metaanalyse av økonomisk samspill mellom by og omland i Kristiansandsregionen. Formålet med dette arbeidet er å styrke kommunenes informasjonsgrunnlag for å utvikle oppfølgende handlingsplaner. I tillegg skal utredningen gi innspill i arbeidet med å identifisere prioriterte tiltak som bidrar til å nå planens delmål og overordnede mål.

Den foreliggende utredningen er også koblet til regionens deltakelse i Kommunal- og moderniseringsdepartementets (KMD) KMDs Utviklingsprogram for byregioner. For å styrke næringsutviklingsarbeidet regionen, har en et samarbeidsprosjekt innenfor rammen av dette programmet. Prosjektet finansiert gjennom Byregionprogrammet skal bidra til forankring av planprosessen samt utvikling av oppfølgende handlingsplaner.

Utredningen har blitt gjennomført av senioranalytikerne Bjørn Brastad (prosjektleder) og Jon P. Knudsen ved Oxford Research. For å følge og gi innspill til arbeidet, har det blitt etablert en referansegruppe for prosjektet. Denne har bestått av de næringsansvarlige og rådmennene i kommunene. Takk for gode og engasjerte innspill! I tillegg vil vi også takke rådgiver Lukas Wedemeyer i Kristiansand kommune og daglig leder Kristian Råmunddal i Lillesand vekst for et godt og konstruktivt samarbeid.

Vi håper utredningen vil stimulere til debatt og være nyttig i utarbeidelsen av kommunenes handlingsplaner. God lesning!

Harald Furre

Adm. dir.

Oxford Research AS

Innhold

Kapittel 1.	Bakgrunn, formål og fokus	7
1.1	Bakgrunn	7
1.1.1	Innholdet i næringsplanen	7
1.2	Utrenings formål og hovedfokus	8
Kapittel 2.	Hva forteller andre utredninger om Kristiansandsregionen?	10
2.1	Kompetanse	10
2.1.1	Styrker	10
2.1.2	Svakheter	11
2.1.3	Muligheter	11
2.1.4	Trusler	12
2.2	Innovasjon	12
2.2.1	Styrker	12
2.2.2	Svakheter	12
2.2.3	Muligheter	13
2.3	Attraktiv storbyregion	13
2.3.1	Styrker	14
2.3.2	Svakheter	14
2.3.3	Muligheter	14
2.3.4	Trusler	15
2.4	Internasjonal konkurransekraft	15
2.4.1	Styrker	15
2.4.2	Svakheter	15
2.4.3	Muligheter	15
2.5	Transport og infrastruktur	16
2.5.1	Styrker	16
2.5.2	Svakheter	16
2.5.3	Muligheter	16
2.6	Næringsarealer	16
2.7	Næringsstruktur og resultater	16
2.7.1	Styrker	17
2.7.2	Svakheter	17
2.7.3	Muligheter	18
2.7.4	Trusler	18
Kapittel 3.	Mulige tiltak	19
3.1	Overordnede tilnærminger til næringsutviklingsarbeidet	19
3.1.1	Hva påvirker verdiskapingsevnen i en region?	19

3.1.2	Mulige arbeidsmåter og virkemiddelinnretning	20
3.2	Generelle kriterier som bør legges for næringsutviklingsarbeidet	21
3.3	Forholdet mellom de ulike satsingsområdene i næringsplanen	22
3.4	Kompetanse	22
3.5	Innovasjon	24
3.6	Attraktiv storbyregion	25
3.7	Internasjonal konkurransekraft	26
Kapittel 4.	Uutnyttede næringspotensialer og potensialet for ny næringsutvikling	28
4.1	Utvikle større mangfold	28
4.1.1	Utvikling av industriell diversitet basert på relatert variasjon	28
4.1.2	Få etablerere til å utnytte erfaringsbasert kunnskap og koble sammen ulike typer av kunnskap	29
4.1.3	Få eksisterende bedrifter til å 'spinne ut av' relaterte aktiviteter	29
4.2	Satsing på utvikling av kunnskapstjenester	29
4.2.1	Øke andelen med høyere utdanning og sørge for at de blir i regionen	30
4.2.2	Få flere til å etablere kunnskapsintensive bedrifter	30
4.3	Analyse av de store utviklingstrendene	30
4.4	Bedre match mellom næringslivets behov og befolkningens kompetanse	31
4.4.1	Bedre karriereveiledning	31
4.4.2	System for etter og videreutdanning	31
4.5	Utvikling av regionalt lederskap	31

Tabelliste

Tabell 1 Satsingsområder i strategisk næringsplan for Kristiansandsregionen	8
Tabell 2 Klassifisering av innovasjonssystempolicy. Etter Asheim m.fl. (2003).	21

Figurliste

Figur 1 Sammenhengen mellom de ulike teoretiske perspektivene og verdiskapingsevne	20
--	----

Kapittel 1. Bakgrunn, formål og fokus

1.1 Bakgrunn¹

Våren 2012 ba bystyret i Kristiansand kommune om at det vurderes å fremme en næringsmelding. Etter et grundig forarbeid, vedtok kommunalutvalget i Kristiansand at det skulle lages en langsiktig strategisk næringsplan med påbyggende konkrete handlingsplaner. Handlingsplanene skal rulleres årlig i henhold til kommunenes handlingsprogrammer.

Rådmannsutvalget i Knutepunkt Sørlandet ble orientert om prosessen, og vurderte arbeidet som nyttig for hele Kristiansandsregionen. De foreslo derfor å legge den strategiske næringsplanen til grunn for næringsarbeidet i alle Knutepunkt-kommunene. Dette forslaget ble i etterkant vedtatt i Knutepunkt Sørlandets styre.

For å utforme den strategiske næringsplanen, ble det satt i verk en bred prosess. En hadde både tidlig dialog og bred involvering av næringsforeninger, næringsklynger, det regionale virkemiddelapparatet, universitetet, forskningsinstitusjoner og stiftelser.

En har nå kommet så langt i arbeidet at en har laget et utkast til strategisk næringsplan. Dette ble sendt ut på høring i juni 2014. Både utarbeidingen og implementeringen av næringsplanen, er koblet til Kristiansandsregionen sitt prosjekt i Kommunal- og moderniseringsdepartementets (KMD) Utviklingsprogram for byregioner. Dette prosjektet skal være med på å forankre planprosessen samt utvikling av oppfølgende handlingsplaner.

1.1.1 Innholdet i næringsplanen

Næringsplanen er utviklet som et strategisk, overordnet dokument. Den berører ikke enkelt næringer, bedrifter, programmer eller spesifikke prosjekter. I næringsplanen er det spesifisert følgende **hovedmål**:

«Kristiansandsregionen skal ha høy vekst sammenlignet med øvrige storbyregioner²»

Vekstmålet skal omfatte hele regionens utvikling og inkludere hele byregionens befolkning, både sysselsatte og de som står utenfor arbeidslivet. I plandokumentet påpekes det at vekst forstås som verdiskapingsvekst per innbygger. For å nå regionens mål, må produktiviteten og sysselsettingen vokse sterkt ved samtidig ønsket vekst i antall innbyggere. Dette danner et svært viktig premiss for det videre arbeidet med konkrete tiltak.

Forslag til satsingsområder

Næringsplanen definerer seks satsingsområder basert på Kristiansandsregionens utgangspunkt. Disse skal være retningsgivende for kommunenes næringsarbeid framover, og bidra til å nå det overordnede vekstmålet.

I tabellen under gis det en oversikt over de seks satsingsområdene og hva en legger opp til å satse på innen hvert av dem. Disse områdene vil danne rammen for vårt arbeid, noe vi går nærmere inn på i neste delkapittel.

¹ Omtalen bygger på høringsforslag til strategisk næringsplan for Kristiansandsregionen. Høringsforslag 19.06.2014.

² Op.Cit.

Tabell 1 Satsingsområder i strategisk næringsplan for Kristiansandsregionen

Kompetanse	Utvikle gode barnehager, skoler og fagopplæring
	Tilrettelegge for universitetet og andre kunnskapsinstitusjoner
	Utvikle regionens kompetanse
	Tiltrekke og beholde kompetanse
Innovasjon	Bygge entreprenørskapskultur
	Stimulere til bedriftsetableringer
	Styrke FoU og innovasjon i næringslivet
	Styrke innovasjon i offentlig sektor
Attraktiv storbyregion	Tiltrekke bedrifter, befolkning og besøkende
	Styrke Kristiansand som landsdelssenter
	Tilrettelegge for et variert arbeidsmarked
	Profilere og synliggjøre Kristiansandsregionen
Internasjonal konkurransekraft	Stimulere til et enda mer internasjonalt næringsliv
	Styrke internasjonal utdanning og FoU
	Styrke arbeidet med kompetanseinnvandring
	Styrke regionens internasjonale samarbeid
Transport og infrastruktur	Arbeide for bedre vei- og kollektivløsninger i storbyregionen
	Utvikle fremtidens havn og havnestruktur
	Styrke Kristiansand lufthavn Kjevik
	Styrke jernbanen for person- og godstransport
Næringsarealer	Prioritere næringsarealer nært sentrum og langs kollektivaksene
	Transformasjon av næringsarealer
	Sjønære næringsarealer
	Utvikle universitetsområdet

Kilde: Strategisk næringsplan for Kristiansandsregionen, høringsforslag 19.06.2014.

1.2 Utreningens formål og hovedfokus

Som en del av arbeidet med å implementere den strategiske næringsplanen, har Kristiansand kommunene gitt Oxford Research i oppdrag å gjennomføre en metaanalyse av økonomisk samspill mellom by og omland i Kristiansandsregionen. Formålet med utredningen er todelt:

- Å styrke kommunenes informasjonsgrunnlag for å utvikle oppfølgende handlingsplaner.
- Å gi innspill til arbeidet med å identifisere prioriterte tiltak som bidrar til å nå planens delmål og overordnede mål.

For å oppnå disse målsetningene, tar utredningen tar for seg tre hovedelementer:

- Den utarbeider en metaanalyse av eksisterende forskningsrapporter på næringsutvikling i Kristiansandsregionen.
- Gir anbefalinger for områder og temaer som bør ha spesiell oppmerksomhet i arbeidet med kommunenes handlingsplaner.
- Skisserer utnyttede næringspotensialer og potensialet for ny næringsutvikling

For å bidra med handlingsrettet kompetanse som kan brukes i arbeidet med å lage handlingsplaner i kommunene, har vi først og fremst brukt de seks satsingsområdene i utkastet til strategisk næringsplan som utgangspunkt for arbeidet. I metaanalysen ser vi nærmere på hvilke styrker og svakheter samt muligheter og truser som har blitt identifisert på de enkelte områdene. I hvilken grad er det eventuelt ulike vurderinger i de forskjellige analysene?

I den andre delen av rapporten gir vi anbefalinger til hvilke områder og temaer en bør fokusere på i arbeidet med utarbeidelse av handlingsplaner. Utgangspunktet her er de skisserte satsingsområdene i næringsplanen. I og med at det er begrensede ressurser tilgjengelig, er det nødvendig å gjøre prioriteringer. For å komme fram til konkrete forslag, trekker vi både på metaanalysen, ulike teoretiske perspektiver på verdiskaping og virkemiddelutforming, en vurdering av addisjonalitet (hvor offentlig innsats først og fremst kan bidra til å utgjøre en forskjell), hva som

er mulig å få til på kort og lang sikt samt vurderinger av hva som er mulig å få til politisk.

I rapportens tredje del skisserer vi kort uutnyttede næringspotensialer og potensialet for ny næringsutvikling. Her vil vi både trekke på funnene fra metaanalysen, andre analyser samt ulike teoretiske perspektiver på næringsutvikling og verdiskaping.

Kapittel 2. Hva forteller andre utredninger om Kristiansandsregionen?

Det er gjennomført flere utredninger og analyser som berører næringsutviklingen i Kristiansandsregionen. I dette kapittelet ser vi nærmere på hva disse forteller om næringslivet og næringsutviklingen i regionen. I den videre framstillingen tar vi utgangspunkt i følgende arbeider:

- Agderforskning (2014): Næringsstruktur og kompetanseprofil i Agder
- Agderforskning (2013a): Krise, omstilling og vekst - en regionanalyse av Sørlandet
- Agderforskning (2013b): Påvirkbare drivkrefter for vekst i byutvikling
- Menon Business Economics (2014): Verdiskapingsevne i norske storbyregioner
- Mind the gap (2012): SWOT-analyse for Kristiansandsregionen
- Ordkraft (2014): Omdømmebarometeret for Kristiansandsregionen
- SR-Bank (2014): Konjunkturbarometeret for Agder. Utarbeidet av Oxford Research.
- Sørlandsutvalget (2013): Sørlandet i verden- verden på Sørlandet
- Telemarksforskning (2013): Regional analyse Kristiansandregionen 2013
- Telemarksforskning (2013): Kristiansandregionen: Regional analyse - befolkning, næringsutvikling og attraktivitet.

For å sikre en god kobling til Kristiansandsregionens strategisk næringsplan samt gjøre framstillingen mest mulig oversiktlig, har vi valgt å legge en SWOT-tilnærming til grunn for den. Hvilke styrker, svakheter, muligheter og trusler identifiserer arbeidene på de seks satsingsområdene som ligger inne i næringsplanen samt når det gjelder næringsstruktur og oppnådde resultater i næringslivet? I tilknytning til dette ser vi også på i hvilken grad det er eventuelle motsetninger i de vurderingene som gjøres.

I og med at de ulike områdene belyst i forskjellig utstrekning i de ulike analysene og utredningene, vil beskrivelsen av hvert område variere i omfang. Et felles-

trekk ved utredningene er at de i liten grad har fokusert på å identifisere trusler. Generelt gjelder det at de ulike svakheterne som identifiseres også kan betraktes som trusler. I tillegg er mer generelle og gjennomgående trusler konkurransen fra andre norske regioner samt den internasjonale konjunktursituasjonen og konkurransen i internasjonale markeder.

For å vurdere hvor godt Kristiansandsregionen gjør det, er det avgjørende hva en sammenligner resultatene med. I utkastet til strategisk næringsplan påpekes det at Kristiansandsregionen har som målsetning å *«ha høy vekst sammenlignet med de øvrige storbyregioner»*. I den grad de ulike analysene og utredningene har tallmateriale for det, har vi i det videre derfor benyttet oss av «storbyregion» som sammenligningsgrunnlag. I en del tilfeller er imidlertid ikke analysene gjort på «storbyregion-nivået». Da benytter vi oss av det sammenligningsgrunnlaget som finnes, noe som ofte vil være landsgjennomsnittet.

2.1 Kompetanse

En rekke ulike utredninger påpeker at kompetanse er avgjørende for økonomisk vekst og at mesteparten av den norske nasjonalformuen ligger i arbeidskraften. I det videre summerer vi opp hvilke styrker, svakheter, muligheter og trusler de ulike utredningene og analysene identifiserer for Kristiansandsregionen når det gjelder kompetanseområdet.

De ulike utredningene og analysene er i stor grad enige i sine vurderinger. Det påpekes at Agder og Kristiansandsregionen står over betydelige kompetanseutfordringer. Det er lav forskningsaktivitet og et lavt formelt kompetansenivå i landsdelen. Kristiansandsregionen er den eneste av storbyregionene som ligger under landsgjennomsnittet når det gjelder andelen innbyggere med høyere utdanning. Yrkesdeltakelsen er lav, og det er ikke så godt samsvar mellom arbeidsstyrkens kompetanse og næringslivets behov.

2.1.1 Styrker

De ulike analysene og utredningene identifiserer følgende styrker på kompetanseområdet:

- På Agder velger en høyere andel yrkesfaglig studieretning enn landet for øvrig, noe som passer til den næringsstrukturen regionen har (Agderforskning, 2014). På programfagene er resultatene fra den videregående skole svært positive innen fagområder som er viktige næringsområder i Agderregionen (Agderforskning, 2014).
- Innen videregående opplæring ligger guttene 10 prosentpoeng bedre an i forhold til fullføring av yrkesfaglig opplæring enn landsgjennomsnittet. Samtidig ligger jentene 2 prosentpoeng dårligere an enn landsgjennomsnittet (Agderforskning, 2014).
- Det er variasjoner mellom kommunene, men Lillesand, Søgne og Kristiansand ligger i nærheten av landsgjennomsnittet når det gjelder andelen av befolkningen med lang høyere utdanning (Agderforskning, 2014).
- Sammenlignet med de andre storbyregionene kommer en godt ut når det gjelder vekst i andel ansatte med kort høyere utdanning. Veksten her er moderat til høy (Menon, 2014).

2.1.2 Svakheter

Analysene og utredningene viser at Agder og Kristiansandsregionen har betydelige utfordringer på kompetanseområdet. Det påpekes at:

- Sysselsettingsnivået i regionen er lavt. Til tross for en positiv utvikling, har Sørlandet fremdeles mange unge uføre og unge mennesker på arbeidsavklaringspenger (Sørlandsutvalget, 2013).
- Agder ligger under landsgjennomsnittet når det gjelder utdanningsnivå for befolkningen (Agderforskning, 2013a). Kristiansandsregionen er den eneste av storbyregionene som ligger under landsgjennomsnittet når det gjelder andelen innbyggere med høyere utdanning (Agderforskning, 2013b). Veksten i andel ansatte med lang høyere utdanning er lav (Menon, 2014).
- Det er lav forskningsaktivitet og et lavt formelt kompetansenivå i landsdelen. En betydelig lavere andel velger lang høyere utdanning enn landet for øvrig (Agderforskning, 2014). Andelen ansatte i kunnskapsnæringer er i utgangspunktet lav, men vokser relativt fort (Menon, 2014).
- Det er en betydelig uoverensstemmelse mellom næringslivets behov for arbeidskraft og ungdommens utdanningsvalg i regionen (Agderforskning, 2014). Videre er det sterkt behov for

arbeidskraft blant annet innenfor energibransjen og oljeteknologiindustrien. Det er altså ikke så godt samsvar mellom arbeidsstyrkens kompetanse og næringslivets behov. (Sørlandsutvalget, 2013).

- Agder skårer lavere når det gjelder skoleresultater på grunnskolenivå enn landsgjennomsnittet (Agderforskning, 2014). Det er bekymringsfullt mange som ikke fullfører skolegang utover et minimum (Sørlandsutvalget, 2013).

2.1.3 Muligheter

Selv om regionen står over for tunge kompetanseutfordringer, identifiseres det også noen muligheter for satsinger og tiltak i de forskjellige analysene. Disse representerer ikke noen raske løsninger, men krever langsiktig innsats:

- Det ligger et potensial i å kombinere erfaringsbasert- og forskningsmessig kompetanse. Å kombinere intern erfaringsbasert kunnskap med eksterne kunnskapskilder, som forskningsbasert kunnskap og kunnskap fra krevende kunder og andre samarbeidspartnere, øker mulighetene for å lykkes med innovasjonsprosesser. Dette vil gi økt konkurransekraft (Isaksen og Karlsen, 2012).
- Det ligger et potensial i å styrke begge endene i utdanningsløpet. En bør både videreutvikle og bedre yrkesutdanningene innenfor flere programfag og samtidig øke andelen med lang høyere utdanning, slik at en øker FoU-kompetansen i bedriftene og i regionen for øvrig. Agder bør skape konkurransekraft gjennom å optimalisere forholdet mellom næringsstruktur og kompetanseprofil (Agderforskning, 2013a).
- For å videreutvikle og styrke yrkesutdanningen samt øke FoU-kompetansen i regionen, bør en fortsette det gode samarbeidet mellom aktørene i regionen; de ulike politiske nivåene, NAV, utdanningsinstitusjonene, forskningsmiljøene, det offentlige og næringslivet (Agderforskning, 2014).
- For å opprettholde konkurransekraften i stadig tøffere markeder, kan en anta at regionens næringsliv ville tjent på å øke andelen FoU i sine produkter og prosesser (Isaksen & Karlsen, 2012).

- En region som klarer å stimulere til økt utdanning, stimulerer samtidig befolkningens deltakelse i arbeidsliv og innbyggernes velferd og levekår. Det er viktig med et fokus på forbindelsene mellom kompetanse, arbeids- og næringsliv og levekår (Agderforskning, 2013a).
- Det ligger en mulighet i å satse mer på tidlig innsats i utdanningsløpet. Dette vil øke mulighetene for at alle skal bli godt rustet til å delta i arbeidslivet (Sørlandsutvalget, 2013; Agderforskning, 2014).

2.1.4 Trusler

I tillegg til de svakhetene som er påpekt over, identifiserer utredningene også noen få trusler for Kristiansandsregionens kompetanseutvikling:

- På landsbasis er det en del næringer som har særlige høye andeler av elever som ikke har fullført videregående skole. Agder har en lavere andel av såkalte «frafallsnæringer». Dette kan bidra til at de som velger bort eller faller fra videregående utdanning ikke så lett fanges opp eller får tilbud om jobb (Agderforskning, 2014).
- Det er innenfor fag der elevene har vanskeligere for å få tilbud om lærlingkontrakt at frafallet er størst (Agderforskning, 2014).

2.2 Innovasjon

Dersom man ser samlet på de ulike analysene og utredningene, viser de at nyskapingsevnen i Kristiansandsregionen er god samt at den har omfattende og godt utviklede samhandlingsressurser innenfor visse regionale delsystemer. Regionen har imidlertid også noen klare svakheter på innovasjonsområdet. Regionen ligger under landsgjennomsnittet når det gjelder innovasjonsaktivitet, har et lavt FoU-nivå per innbygger og et noe svakere utbygd finans- og investeringsmiljø for tidligfaseinvesteringer/såkornkapital enn de øvrige storbyene. Regionen mangler også overordnet regional styring og samhandling. Dette er en av de største enkeltutfordringene for en region som står overfor betydelige omstillingsutfordringer de neste 20-årene.

De ulike utredningene er i stor grad enig i de vurderingene som gjøres av Kristiansandsregionen på innovasjonsområdet. Unntaket her er visse nyanser når det gjelder nyetableringer. Generelt kommer en godt ut, men Menon (2014) påpeker at en har et lavt antall

nyetableringer i forhold til antall eksisterende bedrifter. Denne uenigheten i vurderingene skyldes først og fremst en legger ulike definisjoner til grunn for nyetablering, og de forskjellige arbeidene får dermed fram ulike nyanser her.

2.2.1 Styrker

Utredningene og analysene identifiserer følgende styrker på innovasjonsområdet:

- Nyskapingsevnen i Kristiansandregionen er og har lenge vært god (Agderforskning, 2013a). Kristiansandregionen har fremdeles et høyt nivå på nyetableringer, men er ikke på et så høyt nivå i forhold til andre regioner som tidligere (Telemarksforskning, 2013).
- Agderregionen har omfattende og godt utviklede samhandlingsressurser innenfor visse regionale delsystemer. Dette gjelder blant annet innenfor regionale klyngeprosjekter, mellom UiA og sentrale næringer i regionen og mellom kommuner innenfor noen av bo- og arbeidsmarkedsregionene på Agder (Agderforskning, 2013).
- Næringslivets FoU-andel er høy (Menon, 2014), særlig innen prosessindustrien. Med et samlet FoU-budsjett på 250 mill. kroner i året står Eydebedriftene overfor omfattende utviklingsprosesser (Sørlandsutvalget, 2013).
- Kristiansand har en positiv betydning for vekst i hele landsdelen. Kristiansand har utviklet seg til å bli den dynamiske vekstmotoren i landsdelen (Sørlandsutvalget, 2013).

2.2.2 Svakheter

Utredningsarbeidene påpeker at en står overfor relativt store svakheter på innovasjonsområdet. Blant annet trekker en fram at:

- De regionale delsystemene er kun i begrenset grad gjenstand for en helhetlig koordinering og styring. I Agderregionen er det ikke en institusjon, aktør eller partnerskap som utøver et omfattende og aktivt regionalt lederskap. Mangel på overordnet regional styring og samhandling er en av de største enkeltutfordringene for en region som står overfor betydelige omstillingsutfordringer de neste 20-årene både i næringslivet og offentlig sektor (Agderforskning, 2013a).

- Agder ligger under landsgjennomsnittet når det gjelder innovasjonsaktivitet (Agderforskning, 2013). Kristiansandregionen har en lav andel innovative bedrifter i forhold til andre regioner (Telemarksforskning, 2013).
- Regionen har et lavt FoU-nivå per innbygger (Menon, 2014). For Agder vil en av de største utfordringene fremover være den relativt lave FoU-kapasiteten og -kompetansen i regionen. Dette gjelder både innen enkelte deler av næringslivet og i forskningsinstitusjoner/universitetet. Sørlandet har tradisjonelt ligget lavt når det gjelder uttelling fra Norges forskningsråd. (Sørlandsutvalget, 2013).
- Det er et lavt antall nyetableringer i forhold til antall eksisterende bedrifter. Det er nødvendig å spørre seg om en i tilstrekkelig grad har hatt suksess med entreprenørskaps- og inkubator-tiltak (Menon, 2014).
- Kristiansandsregionen har et noe svakere utbygd finans- og investeringsmiljø for tidligfaseinvesteringer/såkornkapital enn de øvrige storbyene, noe som også gjenspeiles i manglende utvikling av kunnskapsbasert forretningsmessig tjenesteyting (Menon, 2014). Det meldes om et stadig større behov for mer risikokapital, såkornkapital og venturekapital (Sørlandsutvalget, 2013).

2.2.3 Muligheter

Kristiansandregionen har flere muligheter for å videreutvikle innovasjonsevnen og innovasjonssystemet. Blant annet kan en:

- Utvikle mer omfattende og koordinerende regional ledelse (Agderforskning, 2013a). Regionplan Agder 2020 og fylkeskommunale RUP-midler gir muligheter.
- Gjennomføre systematiske studier av de bedriftene i de ulike bransjene som lykkes for å trekke lærdom som kan overføres til de bedriftene som er under press (Agderforskning, 2013a).
- Fokuserer på å styrke regionen der en er sterk og samtidig utvikle tilstøtende og nye områder for å unngå å bli «låst- inne» i en utviklingsbane der en ikke evner å fornye seg (Agderforskning, 2014).
- Satse på en ytterligere videreutvikling av det interkommunale samarbeidet. Større byer som lykkes godt med næringsutviklingsarbeidet har

lagt svært mye av sitt næringsarbeid inn i interkommunale organisasjoner hvor de selv tar en meget sterk rolle (Oxford Research, 2005).

- Videreutvikle strategier basert på et innovativt samvirke mellom næringsliv, offentlig sektor og kunnskapsmiljøene (Oxford Research, 2005).
- Etablere strukturerte møtesteder mellom kommunen og næringslivet. Dette bør skje i regi av utpekte organer med faste møter (Oxford Research, 2005).
- Følge opp næringspolitikken i tråd med nettverkens behov og strategier for å bidra til videre utvikling og vekst. Spesielt gjelder det mulighetene for å videreutvikle samarbeidet mellom viktige eksportrettede industrimiljøer og ledende forskningsmiljøer (Sørlandsutvalget, 2013).
- Legge til rette for nasjonalt og internasjonalt forskningssamarbeid og yte støtte til samarbeid mellom akademia og industriens egne forskningsmiljøer (Sørlandsutvalget, 2013).
- Satse på å øke tilgangen på etter- og videreutdanning. Derom en får til bedre tilgang på etter- og videreutdanning, kan det gi et ekstra trykk på innovasjonsprosesser i bedriftene (Sørlandsutvalget, 2013).

2.3 Attraktiv storbyregion

I den strategiske næringsplanen for Kristiansandsregionen har en som målsetning at regionen skal være attraktiv for nye bedrifter, befolkning og besøkende. Dersom en ser de foreliggende analysene under ett, gjør regionen det bra på noen overordnede indikatorer. Kristiansandsregionen har hatt høy vekst i verdiskaping per innbygger, en høyere befolkningsvekst enn ellers i landet og en sterk arbeidsplassvekst i perioden 2000-2012. Samtidig står Kristiansandregionen over for noen betydelige utfordringer når det gjelder attraktivitet. En har en lav sysselsettingsandel og større levekårsproblemene enn i de andre storbyregionene. Befolkningsveksten er heller ikke spesielt sterk og Kristiansandregionen sliter med et dårlig omdømme blant folk utenfra når det gjelder å ha et nyskapende næringsliv, et bredt spekter av interessante og varierte arbeidsplasser samt å være en tolerant region.

I det videre gis det en nærmere oversikt over hvilke styrker, svakheter, muligheter og trusler Kristiansandregionen står over for knyttet til det å være en attraktiv storbyregion.

2.3.1 Styrker

Kristiansandsregionen kommer godt ut på flere sentrale dimensjoner knyttet til det å være en attraktiv storbyregion:

- Av de store regionene er det bare Stavangerregionen som har hatt sterkere arbeidsplassvekst enn Kristiansandsregionen i perioden 2000-2012 (Telemarksforskning, 2013).
- De fleste hovedkontorene er lokalisert i Oslo, men veksten i hovedkontor-lokalisering er like høy i Kristiansandsregionen.
- Regionen har et godt omdømme relatert til lave boligpriser, god infrastruktur og forestillinger om bedre oppvekstvilkår, trygghet, fin natur, godt klima og miljøvennlighet (Ordkraft, 2014).
- Høy vekst i verdiskaping per innbygger i regionen har kommet som en følge av at man har klart å aktivere en større andel av regionens befolkning i yrkesaktiv alder (Menon, 2014).
- Veksten i antall studieplasser er solid og stimulerer til vekst i både offentlig og privat sektor gjennom å forsyne økonomien med høy kompetanse (Menon, 2014).
- Regionens innbyggere har et godt inntrykk av universiteter og høyskoler. (Ordkraft, 2014). Over 40 prosent av primær søkerne til UiA kommer utenfra Agder. Ifølge SSB er det også en netto tilflytting til Kristiansand og Vest-Agder fylke som følge av studenter som bosetter seg her etter endt utdanning. (Sørlandsutvalget, 2013).

2.3.2 Svakheter

De utførte analysene og utredningene identifiserer også en del svakheter som skaper utfordringer i forhold til å bli en enda mer attraktiv storbyregion:

- Levekårsproblemene er større i Kristiansandsregionen enn i de andre storbyregionene (Agderforskning, 2013b). Regionen har i utgangspunktet hatt en lav sysselsettingsandel (Menon, 2014).
- Befolkningsveksten i Kristiansand er ikke spesielt sterk når en sammenlikner med de andre storbyene i Norge (Telemarksforskning, 2013). Kristiansandsregionen har ikke fått den forventede

nettoinnflyttingen de siste ti årene, når en tar i betraktning at regionen har hatt sterk arbeidsplassvekst i dette tidsrommet, og har strukturelle fordeler gjennom å være en stor og godt integrert region (Telemarksforskning, 2013).

- Regionen har et svakere omdømme når det gjelder troen på at man tilrettelegger for næringsutvikling, har et nyskapende næringsliv og at regionen er i kontinuerlig utvikling (Ordkraft, 2014).
- Kristiansandsregionen skårer lavt når det gjelder forestillinger om interessante og varierte arbeidsplasser, spennende forskningsmiljøer, toleranse, kulturvariasjon, likestilling og et bredt kulturtilbud (Ordkraft, 2014).
- Sørlandet har en mindre utviklet tjenestesektor, sammenlignet med andre vekstområder i Norge hvis man ser bort fra oljeteknologiindustrien. Dette er med på å bidra til et mindre variert arbeidsmarked for høyt utdannede mennesker (Sørlandsutvalget, 2013).
- Boligprisveksten er høy. Nybyggingsaktiviteten er heller ikke spesielt høy, slik man lett får inntrykk av. Den ligger betydelig lavere enn i Trondheim og Stavanger (Menon, 2014).
- Respondenter utenfor regionen har et tradisjonelt bilde av Kristiansandsregionen sin næringsstruktur (Ordkraft, 2014).

2.3.3 Muligheter

Arbeid for å bli en mer attraktiv storbyregion krever langsiktig arbeid. De ulike utredningene og analyser identifiserer noen muligheter som en kan fokusere på og utnytte:

- Innbyggere utenfor regionen vet ikke hva de synes om universiteter og høyskoler. Her er utfordringene kjennskap og kunnskap (Ordkraft, 2014).
- Ytterligere bevissthet rundt sitt image. Kommuner som lykkes med næringsutviklingsarbeidet er bevisst betydningen av image som attraksjonsfaktor og arbeider med imagebygging (Oxford Research, 2005).
- Ytterligere bevissthet egne styrker. Kommuner som lykkes med næringsutviklingsarbeidet er bevisst sine egne styrker i form av sterke bedrifter og bransjer, kommunikasjonsmessig lokalisering etc. Strategiene bygger på og videreutvikler styrkene. (Oxford Research, 2005).

- Det kan ligge i et potensial i satsing på noen identifiserte vekstområder. Kommuner som lykkes med næringsutviklingsarbeidet har identifisert et knippe bransjemessige/teknologiske vekstområder. Strategiene fokuseres omkring disse. (Oxford Research, 2005).
- Fokuserer ytterligere på å utvikle et variert arbeidsmarked. Gjennom dette vil landsdelen ha bedre muligheter for å kunne trekke til seg yngre arbeidskraft (Sørlandsutvalget, 2013).
- Arbeide for å styrke absorpsjonsaktivitet i UH-sektoren. En rolle for UH-sektoren er å ha absorpsjonsaktivitet til å vite hva som skjer av viktig forskning på utvalgte nye felter, kunne hente inn, bearbeide og spre kunnskapen til næringslivet og studenter. Dette krever strategisk kompetanse i UH-sektoren for å avgjøre hvilke nye felter begrensede ressurser skal brukes på. (Sørlandsutvalget, 2013).

2.3.4 Trusler

For å bli en mer attraktiv storbyregion, står en også over for noen trusler som en må adressere:

- Det er i dag ikke lett å få øye på noen store udiskutable målsettinger eller utfordringer som forener aktørene på Sørlandet (Agderforskning, 2013b).
- Til tross for at Sørlandet har eget universitet, har ikke Sørlandet tilstrekkelig befolkningsvekst til å sikre fremtidig næringsutvikling og regional utvikling. Det er bekymringsverdig at det er så stor andel unge mennesker som velger flytte å til de tre største byene i Norge. (Sørlandsutvalget, 2013).

2.4 Internasjonal konkurransekraft

For å sikre regionen attraktivitet og konkurranseevne, må en jobbe aktivt for å posisjonere seg i forhold til internasjonal arbeidskraft samt kravene som møter bedrifter fra regionen på internasjonale markeder. I det videre ser vi nærmere på hvordan Kristiansandsregionen kommer ut når det gjelder internasjonalisering.

2.4.1 Styrker

Når det gjelder internasjonalisering, så kommer Kristiansandsregionen godt ut på en del punkter. Disse er

i all hovedsak knyttet opp mot eksport- og prosessbedrifter samt oljeindustrien.

- I 2010 var Sørlandet Norges største eksportregion på bearbeidede varer (Sørlandsutvalget, 2013; SSB).
- Verdiskapingsveksten har vært sterk i de eksporterende bedriftene og høyst av alle storbyregionene. Særlig NODE-klyngen har gjort det godt. (Menon, 2014).
- Oljeteknologiindustrien kjennetegnes ved å være en eksportnæring som ikke eksporterer råvarer eller bearbeidede produkter, men tjenester basert på høyteknologisk kompetanse. Utviklingen i denne næringen representerer derfor noe helt nytt for Norge, som tradisjonelt har vært et råvareeksporterende land.
- De største prosessindustribedriftene er utenlandsk eid. Det viser at Sørlandet har den kompetansen som etterspørres globalt (Sørlandsutvalget, 2013).
- Sørlandet har lang tradisjon for utenlandsk eierskap av nøkkelbedrifter i regionen, og det er også tilfelle i dag. Samtlige av de ni bedriftene i Eyde-nettverket har utenlandske eiere. Også blant oljeteknologiindustribedriftene finner vi store utenlandske selskaper. Dette viser at Sørlandet er en attraktiv region å investere i. (Sørlandsutvalget, 2013).

2.4.2 Svakheter

Kristiansandsregionens svakheter knyttet til internasjonalisering henger sammen med dets styrker på samme område. Regionen gjør det kun bra innen noen få næringer.

- Sørlandet har mye av eksporten knyttet til én næring, oljeteknologiindustrien. (Sørlandsutvalget, 2013).
- Kristiansandregionen har en middels andel eksportbedrifter i forhold til andre regioner (Telemarksforskning, 2013).

2.4.3 Muligheter

For at Kristiansandsregionen skal bli enda bedre på internasjonalisering innenfor andre næringer, har utredningene og analysene identifisert to muligheter som man bør forsøke å unytte:

- Kommunene har en offensiv holdning i forhold til å få inspirasjon og midler fra EU, samt å posisjonere seg i forhold til statlige virkemidler mv. (Oxford Research, 2005).
- Å legge til rette for økt arbeidsinnvandring vil kunne bidra til å opprettholde og videreutvikle en kunnskapsintensiv arbeidsstyrke og endre "brøken" mellom arbeidsstyrken og pensjonistene. (Sørlandsutvalget, 2013).
- Landsdelen er preget av dårlig riksvei, en lavt prioritert flyplass og lite midler til kollektivtrafikk. Trafikkbelastningen er svært stor på strekningene E18 og E39. Dette er hovedåren mellom Norges to største vekstregioner. Veistandarden er ikke tilfredsstillende. (Sørlandsutvalget, 2013).
- Bedriftene har et klart uttrykt ønske om en bedre vei til Kjevik flyplass (Menon, 2014).

2.5 Transport og infrastruktur

Transport og infrastruktur et sentralt fundament for å fremme et konkurransedyktig næringsliv og regionens attraktivitet. Under gis det en nærmere oversikt over de vurderingene som gjøres i de forskjellige utredningene knyttet til transport og infrastruktur. I og med at dette ikke har vært en sentralt element i arbeidene, er omtalen her relativt kort.

2.5.1 Styrker

De ulike analysene påpeker at Kristiansregionen har følgende styrker når det gjelder transport og infrastruktur:

- Menon (2013) har funnet at investeringene i utbedret E18 mellom Grimstad og Kristiansand har økt produktiviteten i næringslivet (privat sektor) med 10 prosent etter at veien ble ferdigstilt. Det er snakk om store tall for næringslivet (Menon, 2014).
- Ny firefelts motorvei mellom Grimstad og Kristiansand har bidratt til en utvidelse av det regionale arbeidsmarkedet. Næringslivet har styrket rekrutteringsgrunnlaget, og flere har fått mulighet til å søke attraktive jobber uten å måtte flytte. Pendleravstanden mellom Arendal og Kristiansand er betydelig redusert i tid. Dette har skapt en ny dynamikk i hele området (Sørlandsutvalget, 2013).

2.5.2 Svakheter

Kristiansandsregionen og Sørlandet forøvrig er også preget av noen svakheter når det gjelder transport og infrastrukturtilbudet. Utredningene trekker fram følgende forhold:

2.5.3 Muligheter

For å videreutvikle transport og infrastrukturtilbudet, påpeker Menon (2014) at de positive erfaringene med utbedring av E18 til Grimstad bør aktualisere videre infrastrukturarbeid på veien mot Mandal. Produktivetsgevinstene ved slike investeringer er påvist å være høye (Menon, 2014).

2.6 Næringsarealer

Tilgang på næringsarealer er et område som er svært lite berørt i utredningene og analysene. Oxford Research (2005) har funnet at kommuner som lykkes godt med næringsutvikling har en offensiv arealpolitikk. Dette innebærer at kommunene har god tilgang på næringsarealer og utarbeider langsiktige planer som sikrer det ønskede tilbudet på flere års sikt.

2.7 Næringsstruktur og resultater

Næringsstrukturen og de resultatene som oppnås danner premisser for de seks strategiske satsingsområdene i næringsplanen. De gjennomførte utredningene og analysene har noe ulike vurderinger av næringsstrukturen i Kristiansandsregionen og hvor sårbar den er. En finner at en har blitt relativt avhengig av olje- og gassnæringen og lønnsomheten for næringslivet totalt sett har hatt en negativ utvikling. En konsekvens av dette er at en bør legge vekt på å skape et mer diversifisert næringsliv. Dette vil spre risikoen for konjunkturedgang på flere næringer og gi et større utvalg av jobber i regionen. Det sistnevnte vil også øke muligheten for at begge foreldrene i en familie kan få en relevant jobb ved en eventuell tilflytting.

Uenighetene i vurderingen av næringsstrukturen gjelder først og fremst i synet på olje- og gassnærings utvikling. Noen mener at det øker risikoen for lavere

vekst framover samt gir større utfordringer. Andre på din side bestrider dette. I Sørlandet kompetansefondets strategi framhever en at «*Næringsutvikling skjer lettest på områder og i bransjer der det allerede finnes et velutviklet næringsliv og sterke fagmiljøer. Kompetansefondet søker derfor å rette sine satsinger inn på de næringer og områder som allerede har en viss styrke eller kritisk masse*» (Kompetansefondet, 2011).

Agderforskning (2013a) tolker også veksten i sysselsettingen i olje- og gassrelatert virksomhet som positivt. En påpeker at Agder skiller seg ut fra gjennomsnittet for landet ved at veksten i sysselsettingen skjer i den delen av arbeidsmarkedet som har størst produktivitetsvekst, mens nedgangen kommer der produktiviteten er dårligst. Ut fra et slikt perspektiv fører økt sysselsetting i petroleumsrelatert virksomhet til økt robusthet fordi lønnsomme bedrifter er robuste bedrifter. «*I et slikt perspektiv er utviklingen av næringsstrukturen på Agder med stor vekst i olje og gass svært positiv. Fremfor å snakke om oljeavhengighet som et problem, bør man se det som en mulighet for aktivitet med høy lønnsomhet*» (Wallevik et al. 2013, s. 87).

Dette er også slik Oxford Research vurderer det. De solide resultatene til olje- og gassnæringen og dens internasjonale orientering, gir et godt fundament for videre utvikling. Som det påpekes i Meld. St. 39 fra Nærings- og fiskeridepartementet³, er leverandørnæringen i økende grad internasjonalt orientert. Internasjonaliseringen vil fungere som en buffer i en omstillingsprosess så lenge internasjonal etterspørsel opprettholdes på et visst nivå. Det er også rimelig å ha som utgangspunkt at høy kompetanse i leverandørnæringene vil bidra til at bedriftene lettere kan omstille sin produksjon mot andre markeder og at kompetanse hos arbeidstakerne gjør at disse lettere har en alternativ anvendelse i arbeidsmarkedet.

Det er viktig at Kristiansandsregionen fokuserer på en næringsutvikling som baserer seg på utnytting av den kompetansen en har opparbeidet seg i olje- og gassnæringen. En bør sørge for å legge til rette for en mest mulig gradvis utnytting i kompetansen i relaterte næringer.

2.7.1 Styrker

På et overordnet nivå viser analysene at næringslivet i Kristiansandsregionen har gjort det godt. Blant annet påpeker en at:

- I et tiårsperspektiv har veksten i næringslivet vært svært sterk i omtrent alle næringstyper. Kristiansandsregionen har også hatt sterk vekst de siste ti årene når vi korrejerer for strukturelle forhold som bransjesammensetningen (Telemarksforskning, 2013). Sammenlignet med de andre storbyregionene, kan Kristiansandsregionen kan vise til noe høyere vekst (Menon, 2014).
- Bransjestrukturen er robust, fordi den avviker lite fra landsgjennomsnittet. Det gjør at en blir mindre sårbar for endringer innenfor enkeltbransjer og har et diversifisert arbeidsmarked med et spekter av muligheter (Telemarksforskning, 2013). Dette er gunstig i forhold til rekruttering (Agderforskning, 2013b).
- Det har vært størst vekst i aktivitetsnivå i den mest lønnsomme bransjen (olje/gass) og størst fall i den minst lønnsomme bransjen. Dette viser omstillingsevne, og er gunstig for langsiktig verdiskaping og velferd (Agderforskning, 2013a; Agderforskning, 2013b).
- Næringslivet har klart seg rimelig bra gjennom finanskrisen og de etterfølgende årene med global lavkonjunktur (Agderforskning, 2013). Agder har en konkurransedyktig og produktiv industri (Agderforskning, 2014).
- Oljeteknologiindustrien har de siste ti årene utviklet seg til å bli den helt dominerende næringen (Sørlandsutvalget, 2013). Olje og leverandørindustrien sammen med den eksportrettede industrien går fremdeles godt (Konjunkturbarometeret, 2014). Prosessindustrien på Sørlandet hatt en langt mer positiv utvikling enn i landet for øvrig (Sørlandsutvalget, 2013).

2.7.2 Svakheter

Selv om Kristiansandsregionen har gjort det godt på et aggregert nivå over tid, er det noen også noen betydelige svakheter knyttet til næringsstrukturen og de resultatene som oppnås:

- Næringslivet har et strukturproblem ved at det er overrepresentert innen krympende industri- næringer og underrepresentert med sysselsatte

³ Meld. St. 39 (2012-2013). Mangfold av vinnere. Næringspolitikken fram mot 2020.

i voksende, kunnskapsbaserte tjenestener. En viktig utfordring for næringslivet i fylkene er dermed å oppnå en større fornyelse av næringsstrukturen (Isaksen og Norman, 2013)

- Regionen har utviklet et ensidig næringsliv. Særlig er det få arbeidsplasser innenfor kunnskapsbaserte tjenester. Dette er arbeidsplasser som krever høyere utdanning og som virker som støttetjeneste for andre typer næringer. Slike arbeidsplasser er viktig for en regions evne til omstilling og fornyelse (Menon, 2014; Sørlandsutvalget, 2013).
- I et kortere tidsperspektiv, på ett eller to år, har utviklingen i næringslivet vært langt svakere (Telemarksforskning, 2013). Kristiansandsregionen gjør det svakt både på lønnsomhetsindeksen og vekstindeksen (vekst i omsetningen) de siste årene (Vareide og Storm 2012).
- Omsetningen har en relativt sterk vekst, mens det samlede driftsresultat for næringslivet er uendret fra 2006 til 2011. Aktivitetsnivået øker, men lønnsomheten er under press (Agderforskning, 2013).
- Store bransjer på Sørlandet som bygg og anlegg, mekanisk industri, prosessindustrien og sjøfart er under press og har hatt sterkt fallende lønnsomhet fra 2006 til 2011 (Agderforskning, 2013).
- Produktivitsveksten i Kristiansandsregionen har vært moderat. Ifølge vekstregnskapet preges denne veksten av lav vekst i sektoren for privat lokal tjenesteyting. Denne sektoren har samtidig hatt en markant sysselsettingsøkning, og derfor slår den kraftig ut i det samlede bildet (Menon, 2014).
- Sammenliknet med andre eksportregioner i Norge, har Sørlandet færre eksportnæringer.

Dette bidrar til regionens sårbarhet (Sørlandsutvalget, 2013).

2.7.3 Muligheter

Utredningene og analysene identifiserer noen muligheter framover:

- Oljeteknologibedriftene leverer også til romfartsindustri, fornybar energi og helseteknologi. Sørlandsutvalget påpeker det er avgjørende å sikre teknologikompetansen slik at den får flere anvendelsesområder i nye markeder (Sørlandsutvalget, 2013).
- Fram mot 2020 er den forventede verdiskapingsøkningen sterkest innen industri og energi samt varehandel og personlig tjenesteyting (Konjunkturbarmeteret, 2014).

2.7.4 Trusler

Kristiansandsregionen står også over noen utfordringer når det gjelder den framtidige næringsstrukturen. Blant annet påpeker utredningene at:

- Agder har en høy andel av sin verdiskaping i de næringene som har lav FoU-intensitet (definert som lave FoU-kostnader per sysselsatt) og motsatt - en lav andel verdiskaping innen de bransjene som har høy såkalt FoU-intensitet (Agderforskning, 2014).
- Verdiskapingen per sysselsatt er lavere innen varehandel og personlig tjenesteyting enn i mange andre næringer, mens det er den næringen som forventes å ha høyest vekst i sysselsettingen (Konjunkturbarmeteret, 2014).

Kapittel 3. Mulige tiltak

I kapittel 1 er det gitt en kortfattet beskrivelse av de satsingene og tiltakene som er identifisert i utkastet til strategisk næringsplan. Det er ikke gjort noen vurderinger av forholdet mellom de seks ulike satsingsområdene. Alle behandles som sidestille.

I og med at det er begrensede ressurser tilgjengelig, er det nødvendig å gjøre prioriteringer av innsatsen. For å gjøre mest mulig systematiske vurderinger og komme fram til konkrete forslag, trekker vi på ulike kilder:

- Resultatene fra metaanalysen i kapittel 2.
- Ulike teoretiske perspektiver på verdiskaping og virkemiddelutforming. Dette sier noe om hva en kan fokusere på og hva som er viktig å fokusere på.
- En drøfting forholdet mellom satsingsområdene i den strategiske næringsplanen og hva som påvirker hva
- En vurdering av addisjonalitet. Hvor bidrar offentlig innsats i størst mulig grad til å utgjøre en forskjell (effekt)?
- Hva som er mulig å få til ved ulike tidshorisonter og rent politisk.

Gjennom å ta utgangspunkt i disse kriteriene, vil komme med konkrete forslag til satsinger og tiltak. I og med at kommunene kun skal utarbeide egne handlingsplaner knyttet til satsingsområdene kompetanse, innovasjon, attraktiv storbyregion og internasjonal konkurransekraft, konsentrerer vi oss om disse områdene når det gjelder de konkrete forslagene til satsinger og tiltak.

Før vi går inn på de konkrete forslagene til tiltak og satsinger, ser vi først på noen overordnede tilnærminger til næringsutviklingsarbeidet, noen generelle kriterier som bør legges til grunn for næringsutviklingsarbeidet samt forholdet mellom de ulike satsingsområdene i den strategiske næringsplanen.

3.1 Overordnede tilnærminger til næringsutviklingsarbeidet

For å kunne fram til hvilke mulige områder og tiltak som bør vektlegges, er det nødvendig å ha noen mer overordnede tilnærminger til hvordan næringsutviklingsarbeidet bør innrettes. Agderforskning (2013b)

skisserer tre mulige hovedtilnærminger til næringsutviklingsarbeidet:

- Den schumpeterianske entreprenørtilnærmingen hvor innovasjon skjer gjennom at entreprenører kombinerer eksisterende ressurser (inkludert kapital) på nye måter. Dette handler i hovedsak forhold knyttet til etablering og utvikling av enkeltvirksomheter.
- Klynger og lærende regioner som strekker seg fra Marshalls industrielle distrikter, via Piore og Sables og Porters klyngeteorier til dagens innovasjonssystem og triple-helix tenkning.
- Attraktivitetsdiskursen som bl.a. har sitt utspring i Floridas (2002) «people climate» og diskusjon om kulturens og steds kvaliteters rolle for utvikling av byens attraktivitet.

3.1.1 Hva påvirker verdiskapingsevnen i en region?

For å få mer «kjøtt på benet» i forhold til hva en bør satse på når det gjelder de to førstnevnte tilnærmingerne, er det nødvendig å gå inn på ulike forhold som påvirker verdiskapingsevnen i en region. Verdiskapingsevnen stimuleres av en rekke forhold. Det finnes ikke en teori som er i stand til å fange opp alt, men der er nødvendig å kombinere ulike perspektiver. I dette utredningsarbeidet benytter vi tre ulike teorier som til sammen gir en helhetlig tilnærming:

- **Bedriftsnivået.** Ressursbaseteori belyser hvilke ressurser som bidrar til å gi bedrifter konkurransefortrinn og verdiskapingsevne på sikt. Bedriftenes interne karakteristika og ressurser er i stor grad avgjørende for videre vekst og suksess. Det er om å utnytte, komplettere og endre ressurs-sammensetningen på en slik måte at en får en unik og vanskelig kopierbar ressursbase. Gjennom det oppnår bedriftene langvarige konkurransefortrinn.
- **Bransjenivået.** Reves og Sassons (2012) modell fra «Et kunnskapsbasert Norge» bidrar til å belyse hva som gir næringer konkurransefortrinn og regioner attraktive⁴. Regioner og steder har forskjellig attraktivitet i forhold til deres evne til å tiltrekke avanserte læreinstitusjoner, talentfulle medarbeidere, akademiske spesialister, forsknings- og utviklingsprosjekter, kompetente risi-

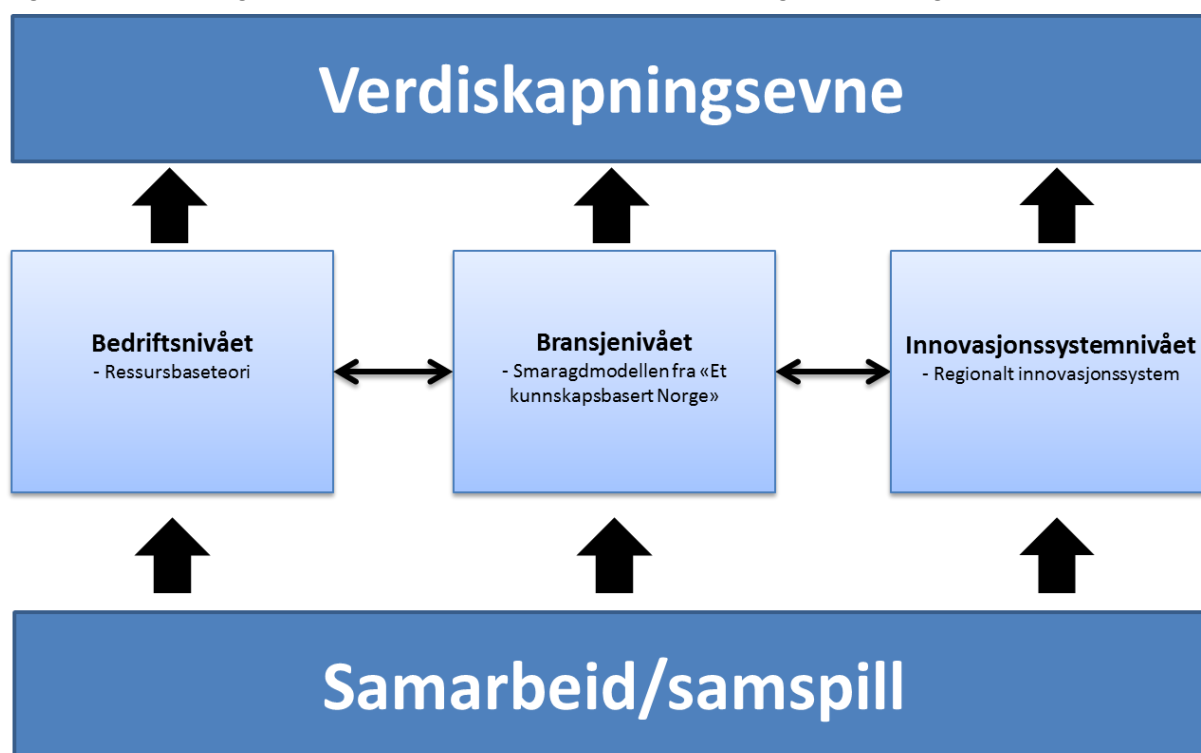
⁴ Reve, T., og A. Sasson (2012). Et kunnskapsbasert Norge. Universitetsforlaget

kovillige investorer og eiere, mangfoldige og relaterte virksomheter og fremvekst og implementering av miljøvennlige løsninger.

- **Regionnivået.** Teori knyttet til regionale innovasjonssystem belyser hvordan systemet som helhet fungerer og legger til rette for verdiskaping i en region. Bergek m.fl. (2008) spesifiserer seks hovedfunksjoner som innovasjonssystemet direkte eller indirekte støtter opp om: 1) kunnskapsbygging og kunnskapsspredning, 2) identifisering av muligheter og hindringer, 3) stimulering av entreprenørskap, 4) markedsskapning, 5) resursmobilisering og 6) legitimering og bidra til å sikre samfunnsaksept for eksempelvis en viss type teknologi.

Gjennom å kombinere disse tre perspektivene, får en både dekket bedriftsnivået, næringsnivået og innovasjonssystemet. En slik helhetlig tilnærming vil være svært fruktbar for å kunne belyse de sentrale drivkreftene for verdiskaping samt hvordan samarbeid og samspill i Kristiansandsregionen kan bidra til verdiskaping gjennom påvirkning av drivkreftene på bedrifts-, bransje- og systemnivå. Hva kan regionen selv gjøre noe med, og hvor er det sannsynlig at samspill og samarbeid vil ha størst betydning? I figuren under gis det en nærmere oversikt modellen. De ulike elementene i modellen er utdypet i Oxford Research sitt notat til Distriktssenteret knyttet til Byregionprogrammet (<http://distriktssenteret.no/wp-content/uploads/2014/05/Samfunnsanalyser-i-Byregionprogrammet-notat-fra-Oxford-Research.pdf>).

Figur 1 Sammenhengen mellom de ulike teoretiske perspektivene og verdiskapingsevne.

3.1.2 Mulige arbeidsmåter og virkemiddelinnretting

Med utgangspunkt i de tilnærmingene som er diskutert over, er det mulig å konkretisere noen mulige arbeidsformer for næringsutviklingsarbeidet samt diskutere noen prinsipper for virkemiddelinnretning. Disse vil bli lagt til grunn for våre konkrete anbefalinger senere i kapitlet.

Mulige arbeidsformer for næringsutviklingsarbeidet

Cruickshank og Lysgård (2013) understreker at det er fire ulike konkrete arbeidsmåter, tiltaksformer eller roller som det offentlige kan ta i bruk i arbeidet med næringsutvikling. Disse er:

- **Regulering.** På kommunalt nivå er det spesielt fokus på arealbruk, transport og kommunikasjon og betingelser for nyetablering av bedrifter.
- **Tilrettelegging.** Her er det fokus på utvikling og finansiering av grunnleggende infrastruktur, veiledning og informasjonsformidling spesielt til entreprenører og nyetablerere, utdanning og kompetanseutvikling og finansiering og såkornmidler
- **Nettverks- og utviklingsaktør.** Her er det fokus på å fasilitere arenaer for nettverksaktivitet, utvikling av infrastruktur spesielt i forhold til næringshager og kompetanseparker, aktiv deltakelse som medspillere i nettverksprosesser og utvikling av samarbeidsformer, f.eks. gjennom etablering av 'Triple Helix' nettverk mellom akademia, privat næringsliv og offentlig sektor. Her under ligger også internasjonalisering som en strategi for å bygge nettverk og posisjonering.
- **Stedsutvikling.** Her fokuseres det på den ene siden på utvikling av kommunen som tjenesteleverandør, fysisk stedsforming og tilrettelegging, attraksjonsutvikling og attraktive boområder og tiltak for å stimulere forbruk gjennom etablering av kjøpesentre og sentrumsutvikling. I tillegg til kommunens rolle som tjenesteleverandør og utbygger av infrastruktur, er det

to tydelige trender i hvordan kommuner nærmer seg spørsmålet om å utvikle steder. Det ene er stedsprofilering og omdømmebygging. Det andre er stedsutvikling med formål å dra i gang utviklingsprosesser med vektlegging av mobilisering, forankring og medvirkning.

Mulig virkemiddelinnretning

Det er en rekke ulike næringspolitiske policy-instrumenter som kan bidra til å utvikle enkeltbedrifter og regionale innovasjonssystemer. Det som er sentralt for å oppnå langsiktige effekter, er at slike instrumenter bør bidra til å endre adferden hos deltakerne, snarere enn å bare bidra til omfordeling. Dette kalles adferdsaddisjonalitet og handler om at innovasjonssystemets aktører endrer sin adferd for å oppnå høyere effektivitet i systemets ulike funksjoner. Asheim m.fl. (2003) anbefaler at slike instrumenter bør rettes mot hele systemet snarere enn mot enkelte aktører. Det er systemet som helhet som er målgruppen. Det blir dermed sentralt å skille mellom hva som kan gjøres fra den støttende strukturen for å påvirke de generelle forutsetningene for et velfungerende innovasjonssystem (Halléncreutz, Bjerkesjö, and Daal 2008). I tabellen under gis det eksempler på ulike policy-instrumenter fordelt etter om de er virksomhets-/systemorienterte eller er rettet mot ressursallokering/adferdsaddisjonalitet.

Tabell 2 Klassifisering av innovasjonssystempolicy. Etter Asheim m.fl. (2003).

	Ressursallokering	Adferdsaddisjonalitet
Virksomhetsorienterte tiltak	• Subsidier til forskning • Fordeling av risikokapital • Subsidier til videreutdanning • Finansiell støtte til nyetableringer • Nye finansielle instrumenter (eksempelvis «meglertjenester» mellom foretak og banker).	• Rekruttering og utdanning • Rådgivning/ kompetanseutvikling • Inkubatorvirksomhet • Utforming av virksomhetsplaner • Innovasjonsstøtte/ utdanning • «Foresight»-analyse
Systemorienterte tiltak	• Subsidier til forskningssamarbeid • Subsidier til infrastruktur • Finansiell støtte til mobilitet mellom industri og akademi • Subsidier til virksomhetstjenester • Finansiell støtte til teknologi- og innovasjonssenter	• Nettverksbygging • Utforming av felles visjon/ kultur • Markedsføring/ profilering • Lobbyvirksomhet • Utdanning for policymakers • «Foresight»-analyse

3.2 Generelle kriterier som bør legges for næringsutviklingsarbeidet

Vinnova har laget en oppsummering av hva som er suksesskriterier for regionale vekstprosesser (Oxford

Research, 2005). Dette er gjennomgående kriterier som ut fra Oxford Research vurdering også være et fundament for arbeidet i Kristiansandsregionen. Vinnova påpeker at en bør legge vekt på følgende elementer:

- **Visjon:** Det må utvikles en omforent visjon og strategi for regionen som baserer seg på et profilert område. En realistisk vurdering av vekstpotensialet er nødvendig.
- **Prioritering:** Et fåtall vekstområder bør prioriteres i hver region. Disse må springe ut fra en nedenfra og opp tilnærming. Det offentlige rolle er så å støtte opp om disse. I tabell 2 gis det en oversikt over noen aktuelle virkemidler som kan brukes.
- **Lederskap:** Det må etableres et felles regionalt lederskap på feltene næringsliv, forskning, politikk og offentlig forvaltning. Lederskapet skal forankre, drive, koordinere og bygge strategiske allianser som i praksis utvikler og gjennomfører den strategiske ideen.
- **Entreprenører:** Samfunnsentreprenører må identifiseres og gis handlingsfrihet. Samfunnsentreprenører er ildsjeler som har fellesskapet i kommunen/regionen og utvikling av lokalsamfunnet som viktige mål for prosjektet sitt. Samfunnsentreprenører er således viktige endringsagenter.
- **Strategi:** Det må utvikles en troverdig strategi som angir hvordan innovasjonssystemet kan løftes til et internasjonalt konkurransedyktig nivå. Dette forutsetter en analyse av regionens utgangspunkt i forhold til de identifiserte satsingsområdene. Fremtidsprosesser og teknologiscenarier er andre måter å arbeide på.
- **Forskning:** Forsknings-, utdannings- og kunnskapsmiljøer må utvikles i tråd med den strategiske ideen. Dette krever et tett samarbeid mellom næringslivet, forsknings-, utdannings- og kunnskapsmiljøene og det offentlige. Ulike klyngesatsinger er en god ramme for dette.
- **Knutepunkt:** Det må skapes et geografisk knutepunkt med nærhet og tetthet fordi kort fysisk avstand, men også språklig og sosial nærhet, har betydning for innovasjonsevnen.
- **Bedriftsengasjement:** Bedriftsengasjementet må være sterkt. Dette innebærer at en må ha gode ruiner og prosesser for involvering av næringslivet.
- **Langsiktig:** Satsingen må være langsiktig.

Dette er forhold som helt eller delvis følges i Kristiansandsregionen. Det er midlertid behov for å jobbe ytterligere videre med de ulike elementene og sammenhengen mellom dem. Særlig er det ønskelig å jobbe ytterligere med punktene knyttet til lederskap

og strategi. Deltakelsen i Byregionprogrammets fase 2 er en viktig del av dette arbeidet.

3.3 Forholdet mellom de ulike satsingsområdene i næringsplanen

I kapittel 1 er det gitt en kortfattet beskrivelse av de satsingene og tiltakene som er identifisert i utkastet til strategisk næringsplan. I planen er det ikke gjort noen vurderinger av forholdet mellom de seks ulike satsingsområdene. Alle behandles som sidestilte.

For at en skal kunne få et grunnlag for å gjøre prioriteringer mellom de ulike satsingsområdene, er det nødvendig med en nærmere diskusjon av forholdet mellom dem. Slik Oxford Research vurderer det, befinner de ulike områdene seg på forskjellig nivå. Det som en først og fremst ønsker å oppnå gjennom næringsplanen er knyttet til næringsplanen er knyttet til attraktivitet, kompetanse og innovasjon. De tre resterende satsingsområdene blir mer å betrakte som virkemidler for å oppnå de tre første.

Når en legger dette til grunn for det videre arbeidet, blir det viktigste å prioritere tiltak og satsinger knyttet til attraktivitet, kompetanse og innovasjon. Det blir også sentralt med en nærmere analyse av forholdet mellom satsingsområdene og hvordan de påvirker hverandre. For å gjøre en slik vurdering, kan et mulig utgangspunkt være å benytte seg av Telemarksforskning sin programteori for attraktivitet⁵. Et annet utgangspunkt er benytte seg av Menons (2014) arbeid knyttet til verdiskapningsevnen i norske storbyregioner.

Kristiansandsregionen legger opp til å arbeide videre med disse prioriteringene i fase 2 av Byregionprogrammet. Gjennom det vil en komme fram til en nærmere avklaring av hvilke områder en vil fokusere mest på i sitt langsiktige arbeid.

3.4 Kompetanse

I utkastet til strategisk næringsplanen er det skissert fire satsingsområder innenfor kompetanseområdet. Disse omfatter kompetanseutvikling på alle nivåer, og er å:

- Utvikle gode barnehager, skoler og fagopplæring

⁵ http://www.telemarksforskning.no/publikasjoner/detalj.asp?r_ID=2304&merket=5

- Tilrettelegge for universitetet og andre kunnskapsinstitusjoner
- Utvikle regionens kompetanse
- Tiltrekke og beholde kompetanse

Innenfor hver av disse områdene er det spesifisert flere utdypende tiltak og satsinger. Dette innebærer at det er høyt ambisjonsnivå på feltet.

For å avdekke hvilke satsinger og tiltak som bør prioriteres, har vi i så stor grad som mulig benyttet oss av funn fra empiriske analyser for å komme fram til hvilke overordnede områder en bør satse på. Innenfor hvert av disse områdene har vi så mer konkrete forslag.

Øke yrkesdeltakelse og heve utdanningsnivået

OECD har gjennomført en stor studie som ser nærmere på hva som kan forklare at noen regioner har en mer positiv verdiskapingsutvikling over tid enn andre. I studien finner de at bedre økonomisk vekst over tid er direkte knyttet til andelen som er i jobb og en lav andel av befolkningen som har det laveste utdanningsnivået. Dette innebærer at det er fornuftig å jobbe ytterligere med å heve yrkesdeltakelsen samt å heve utdanningsnivået for de som har det laveste nivået. En bør blant fokusere på å:

- Forebygge frafall og sikre lærlingplasser. For å få dette til, er det nødvendig med en ytterligere styrking av samarbeidet mellom de videregående skolene, næringslivet, kommuner, fylkeskommuner og NAV.
- Å øke kvinners yrkesdeltakelse. Her er det viktig med et fokus på forbindelsene mellom kompetanse, arbeids- og næringsliv og levekår. Et alternativ her kan være å koble seg på det arbeidet som gjøres i forbindelse med Regional plan for likestilling, inkludering og mangfold på Agder (2015-2027).

Heve andelen med høyere utdanning

Kristiansandsregionen har en lav andel av befolkningen med høyere utdanning. Menon (2014) påviser at det er en direkte sammenheng mellom andelen med høyere utdanning og produktivitetsutviklingen. For å øke FoU-innholdet, få til mer innovasjon og utvikle kunnskapsintensiv tjenesteyting, er det behov for å heve andelen som har høyere utdanning regionen. Vi anbefaler at en:

- Jobber bedre og mer aktivt med markedsføring av UiAs-tilbud. Omdømmebarometeret viser at

kjennskapen til UiAs tilbud er mangelfull utenfor regionen.

- Jobber videre med utvikling av en praktikantordning i samarbeid med UiA. UiA har allerede begynt å utvikle en slik. Denne skal både gi studentene relevant praksis og studiepoeng samt næringslivet/det offentlige kompetansetilførsel og eventuelt fast arbeidskraft på lengre sikt. Studentene kan velge mellom to modeller; en utplassering i to måneder eller i et helt semester med lønn. Vi anbefaler at en jobber videre med ordningen og har som mål å rulle den ut i større skala.

Bedre match mellom næringslivets behov og kompetansen til befolkningen

Som vi har sett i kapittel 2, er en utfordring for Kristiansandsregionen at det er mismatch mellom næringslivets behov og kompetansen til befolkningen. Det er et sterkt behov for arbeidskraft blant annet innenfor energibransjen og oljeteknologiindustrien, og det er en betydelig uoverensstemmelse mellom næringslivets behov for arbeidskraft og ungdommens utdanningsvalg. For å få til en bedre match på sikt, anbefaler vi at en fokuserer mer på å:

- Videreutvikle samarbeidet mellom aktørene på feltet. Her kan Karrieresentrene spille en rolle som koblingsaktører og fasilitator.
- Utvikle et enda bedre system for karriereveiledning. I forbindelse med det sistnevnte har kommunene selv mulighet for å spille en viktig rolle. Det ligger også en mulighet i å koble seg på STYRKE-prosjektet (se rett under for en nærmere omtale).

Utnytte STYRKE-prosjektet

Det finnes en rekke nasjonale og regionale prosjekter som fokuserer på kompetanseutvikling. For eksempel har Knutepunkt Sørlandet et eget prosjekt, STYRKE, som fokuserer på næringsnær læring. STYRKE-prosjektet skal bidra til økt kvalitet i barnehage og skole gjennom å stimulere til mer praktisk, variert og relevant undervisning. Dette skal gjøres ved å ha økt fokus på virkemidler som øker kompetansen og interessen for realfag og språk i hele utdanningsløpet (0 - 19+). Prosjektet har også som målsetting å medvirke til å styrke rådgivningstjenesten. Drivkraften i samarbeidet mellom bedriftene og utdanningsinstitusjonene vil være entreprenørskap.

Vi anbefaler at kommunene bruker dette prosjektet som en ramme for sin satsing på de områdene der

hvor det vil være naturlig. Det vil sikre en mest mulig effektiv bruk av kommunenes ressurser på området.

3.5 Innovasjon

I utkastet til strategisk næringsplan er det skissert fire satsingsområder når det gjelder innovasjon. Disse er å:

- Bygge entreprenørskapskultur
- Stimulere til bedriftsetableringer
- Styrke FoU og innovasjon i næringslivet
- Styrke innovasjon i offentlig sektor

Innenfor hver av disse områdene er det spesifisert flere utdypende tiltak og satsinger. I det videre ser vi nærmere på hvilke konkrete satsinger og tiltak en kan gjennomføre for å realisere de skisserte målsetningene.

Utvikle mer omfattende og koordinerende regional ledelse

Som det framgår av metaanalysen i kapittel 2, er de regionale delsystemene kun i begrenset grad gjenstand for en helhetlig koordinering og styring. Det er behov for utvikle mer omfattende og koordinerende regional ledelse. Dette vil kunne gi større gjennomslag eksternt og bedre utnyttelse av regionens samlede ressurser. Mer omfattende og koordinerende regional ledelse vil således gi regionen et bedre fundament for å takle de omstillingsutfordringene en står over for både i næringslivet og offentlig sektor i de neste 20-årene.

Heve FoU-utgiftene

Menon (2014) finner at de totalene FoU-utgiftene påvirker produktivitetsutviklingen positivt. For å heve FoU-utgiftene, er det nødvendig å:

- Øke kompetansen om mulighetene som ligger regionale, nasjonale og internasjonale forskningsprogrammer. Regionen har særlig dårlig uttelling i nasjonale og internasjonale programmer
- Øke kompetansen om søknadsskriving. Søknadsskriving inneholder betydelige elementer av «taus kunnskap». Det er nødvendig å jobbe bevisst for å øke kompetansen knyttet til dette over tid. Særlig er det behov for mer en mer omfattende og koordinert satsing på UiA.

Opprette ordning med innovasjonstraineer

For å øke innovasjonsgraden, har Lyse innført en ordning med innovasjonstraineer. Innovasjonstraineene jobber systematisk med innovasjon og bidrar med oppdatert kunnskap. Det kan være en ide for Kristiansandsregionen å vurdere en tilsvarende ordning. Et mulig modell kan være at det offentlige bidrar med en 50 prosent finansiering av innovasjonstraineer for bedrifter som allerede jobber med prosjekter som støttes av virkemiddelapparatet og har en høy innovasjonshøyde. Dette må imidlertid diskuteres og utredes nærmere.

Øke overlevelsen blant nyetableringer

Menon (2014) finner at andelen nyetableringer med ansatte som overlever ett år påvirker produktivitetsutviklingen positivt. Det er mulig å sette i verk flere tiltak som har betydning for overlevelsesnivåen:

- Det er ønskelig å utvide rammene for INs etablerertilskudd eller andre tilsvarende ordninger. Studier som Oxford Research har gjennomført for Innovasjon Norge viser at dette øker overlevelsesnivåen signifikant. Dette gjelder også når en kontrollerer for seleksjonseffekter. Etablerertilskudd har et ekstrabidrag, det vi si at det ikke bare skyldes at de bedriftene en velger ut har et større potensial i utgangspunktet.
- Innovasjon Norge har en Mentortjeneste for gründere. Denne tilfører kompetent kapital til gründerne. Rammen for denne ordningen er liten på Agder, og det er ønskelig å utvide rammen for den eller utvikle en tilsvarende regional ordning.

Mentorordning for etablerte bedrifter

Veksten i en del etablerte bedrifter stopper opp. Typisk gjelder dette for mange bedrifter med 10-30 millioner kroner i omsetning. For å hjelpe disse videre, kan det også være å utvikle en Mentorordning for etablerte bedrifter. Dette kan være med å skape de nødvendige adferdsendringene i dem og bidra til videre vekst. For å få dette til i praksis, er en mulighet å bygge videre på det apparatet som CONNECT Sørlandet har.

Fremme innovasjon i offentlig sektor gjennom større bruk av OFU-ordningen

Innovasjon har en ordning med offentlige utviklingskontrakter (OFU). Gjennom denne utvikler små- og mellomstore bedrifter nye produkter og tjenester i

samarbeid med offentlige aktører. Det ligger et potensial i å utnytte denne i enda større grad. Dette vil både bidra til innovasjon i offentlig sektor samt til utvikling av små- og mellomstore bedrifter med utviklingspotensial.

Systematiske studier av de som lykkes

Det ligger et potensial i å gjennomføre systematiske studier av de bedriftene i de ulike bransjene som lykkes. Den lærdommen som trekkes fra disse, kan overføres til de bedriftene som er under press. Dette innebærer ikke at bedriftene skal kopiere løsningene, men bruke dem som inspirasjon for å finne sin egen vei.

«Smart spesialisering»-analyse

EU har utviklet konseptet «smart spesialisering». Gjennomføring av en «smart spesialisering»-analyse kan være et verktøy for å sikre en helhetlig og koordinert utvikling av regionens strategi samt samspill mellom aktørene. Dette er noe som for eksempel Nordland har gjort, og det kan være et virkemiddel som kan brukes for å øke sannsynligheten for å prosjektmidler fra EU-systemet.

Utvikling av et mer enhetlig bedriftsrettet virkemiddelapparat

Det bedriftsrettede virkemiddelapparatet i Kristiansandsregionen og på Agder framstår som fragmentert. Det er behov for å se nærmere på grenseflatene mellom de ulike aktørene og utvikle et mer enhetlig system. I den sammenhengen vil det være naturlig å se nærmere på resultatene fra et utredningsprosjekt som Nærings- og fiskeridepartementet har satt i gang som tar for seg samspillet mellom de bedriftsrettede virkemidlene og viremiddelaktørene.

3.6 Attraktiv storbyregion

I utkastet til strategisk næringsplanen er det skissert fire satsingsområder som en ønsker å fokusere på for å få Kristiansandsregionen til å bli en attraktiv storbyregion:

- Tiltrekke bedrifter, befolkning og besøkende
- Styrke Kristiansand som landsdelssenter
- Tilrettelegge for et variert arbeidsmarked
- Profilere og synliggjøre Kristiansandsregionen

Dette er et svært bredt spekter, og innebærer at en både ønsker å bli attraktiv for bedrifter, befolkningen i regionen og besøkende. Dette henger sammen med

og påvirkes av hva en gjør på de andre satsingsområdene samt spesifikke tiltak knyttet til attraktivitet. Skal en lykkes her, er en dermed avhengig av en helhetlig og koordinert utvikling. Dette krever at en styrker utviklingen av et regionalt lederskap, og gjennom det sørger for god utnyttelse av regionens ressurser.

Telemarksforskning (2013) påpeker at bedrifts-, bolig og besøksattraktivitet bestemmes av fire hovedkategorier av faktorer; bygninger og areal, ameniteter, identitet og stedlig kultur og omdømme. Dette gir noen føringer for hva det kan være fornuftig å satse på for Kristiansandsregionen.

Bygninger og arealer

Tilgjengelighet av bygninger og areal alene vil som oftest ikke være en sterk drivkraft for attraktivitet, men mangel på tilgjengelighet er oftere en forklaring på manglende vekst. Tilgang på bygninger og areal er derfor en viktig forutsetning for å forstå og utvikle stedlig attraktivitet.

For Kristiansandsregionen ligger det en mulighet å jobbe ytterligere med en felles tilnærming og synliggjøring av nærings- og boligarealer for å sikre en best mulig felles utnytting av ressursene samt markedsføre hva en har tilgang på over for bedrifter, bosatte og besøkende.

Utvikle de fysiske kvalitetene og tilbudet i regionen

Ameniteter et samleuttrykk for mange ulike typer fysiske kvaliteter og tilbud som eksisterer på et sted, og som kan gjøre stedet attraktivt. For bostedsattraktivitet er offentlige tilbud, som gode skoler og barnehager, eksempel på slike ameniteter. Kulturtilbud, og private tilbud av tjenester er andre ameniteter. Det sammen er natur og friluftstilbud, parker og estetisk vakre sentrum. Det er mange eksempler på ameniteter som kan tenkes å påvirke bostedsattraktiviteten, og mange av disse har også betydning for å øke besøksattraktiviteten. Når det gjelder bedriftsattraktivitet, finnes det også en rekke faktorer som kan være med å styrke attraktiviteten. Tilgang på forretnings-tjenester, kompetanseinstitusjoner og en næringsvennlig kommune er eksempler. Bedrifter kan også være opptatt av at et sted har egenskaper som gjør stedet attraktivt som bosted, fordi det indirekte kan gjøre det lettere å rekruttere ønsket personell.

Å utvikle de fysiske kvalitetene og tilbudet i regionen, er med andre ord en stor oppgave. For at en skal lykkes best mulig med dette, vil det være hensiktsmessig at en jobber videre med å styrke samarbeidet i regi av Knutepunkt Sørlandet. Det vil ikke være ønskelig at

alle kommuner har alt, men en vil trolig få enda mer ut av ressursene dersom en samarbeider om oppgavene og ytterligere systematiserer erfaringsutvekslingen mellom kommunene. For å få et mest mulig velfungerende samarbeid, vil vi understreke at det må ligge en viss fleksibilitet inne i systemet. Ikke alle kommuner trenger å samarbeide om alt. På den måten unngår man at en eller noen få kommuner forsinker prosessene.

Videreutvikle identitet og stedlig kultur

Identitet og stedlig kultur er en kategori av attraktivitetsskapende forhold som ikke er fysiske, men som har med sosiale relasjoner og holdninger å gjøre. Steder hvor innbyggerne er preget av åpenhet og toleranse vil kunne være mer attraktive som bosted, enn steder preget av motsatte verdier. Steder som er preget av gjestfrihet kan oppleves som attraktive steder å besøke. For bedriftsattraktivitet er det flere kulturelle forhold som kan forklare hvorfor noen steder har større vekst. Bedrifter som danner nettverk og som samarbeider kan øke sin konkurransekraft. Noen steder kan ha et positivt innovasjonsklima, andre steder er jantelov og misunnelse et hinder mot vekst.

Videreutvikling av stedlig identitet og kultur krever langsiktig innsats. Oxford Research anbefaler at en satser på en ytterligere videreutvikling av samarbeidet mellom forvaltningen, næringslivet og universitet for å jobbe med disse problemstillingene. Dette arbeidet bør ses i relasjon til innsatsen for å videreutvikle regionens omdømme (se under). En bør også legge til rette for å ytterligere støtte opp om det arbeidet som gjøres i næringsklyngene. Et velfungerende klyngearbeid vil bidra til oppbygging av ressurser som er vanskelige å kopiere, noe som vil være svært viktige for disse bedriftenes konkurransekraft.

Videreutvikle omdømmet

Et steds omdømme handler om de assosiasjoner som personer uten tilknytning til stedet har av stedet. Omdømmet er dermed i prinsippet løsrevet fra de faktiske forhold ved stedet, men i praksis er det naturligvis en sammenheng mellom kvalitetene ved et sted og omdømmet.

Ordkraft (2013) sitt omdømmebarometer for Kristiansandsregionen viser at regionen har en del sentrale utfordringer når det gjelder omdømme. For å forsøke å gjøre noe med det, anbefaler vi at regionen jobber langsiktig med omdømmet og slikt sett synliggjør regionens kvaliteter bedre. Det vil kreve et bredt engasjement fra både det offentlige, næringslivet og utdanningsinstitusjonene.

3.7 Internasjonal konkurransekraft

I utkastet til strategisk næringsplanen er det skissert fire satsingsområder som en ønsker å fokusere på når det gjelder internasjonal konkurransekraft:

- Stimulere til et enda mer internasjonalt næringsliv
- Styrke internasjonal utdanning og FoU
- Styrke arbeidet med kompetanseinnvandring
- Styrke regionens internasjonale samarbeid

Innenfor disse områdene finnes det en rekke muligheter. For å komme fram til mer konkrete satsinger og tiltak, er det mulig å satse på følgende elementer:

- Det er store variasjoner mellom kommune når det gjelder internasjonaliseringskompetanse og ressurser. Det er bare Kristiansand som har ansatte som jobber med internasjonalisering. Det er ønskelig at de andre kommunene får bruke Kristiansand sin kompetanse på dette området når det er nødvendig. Det vil ikke være rasjonalt for alle å bygge opp en kompetanse her.
- Det finnes en rekke virkemidler knyttet til internasjonalisering hos Innovasjon Norge og Norges Forskningsråd. Det er nødvendig å øke kompetansen om og utnyttelsen av disse, noe som krever mer informasjon fra virkemiddelaktørene om hva som eksisterer. Her er det særlig nødvendig å fokusere på synliggjøring over for små og mellomstore bedrifter.
- UH-sektøren har en rekke internasjonale kontakter. Det er ønskelig å utnytte disse og arbeide systematisk for å ytterligere styrke absorpsjonsaktiviteten i UH-sektoren. En rolle for UH-sektoren er å ha absorpsjonsaktivitet til å vite hva som skjer av viktig forskning på utvalgte nye felter, kunne hente inn, bearbeide og spre kunnskapen til næringslivet og studenter. Dette krever strategisk kompetanse i UH-sektoren for å avgjøre hvilke nye felter begrensede ressurser skal brukes på. Det vil være ønskelig å arbeide med videreutvikling av denne kompetansen.
- UiA har samarbeid med ulike institusjoner i forskjellige land. Det ligger et potensial i å støtte opp om og videreutvikle dette samarbeidet. Det vil gjøre det lettere for regionen å få tilgang på den ledende kompetansen og hindre «lock in».
- Sørlandets Europakontor har god oversikt over aktuelle utviklings- og forskningsprosjekter i EU-systemet samt tilgang på relevante nettverk. Det ligger en mulighet for Kristiansandsregionen i å utnytte dette i enda større grad.

- I utkastet til strategisk næringsplan er et hovedsatsingsområde innen internasjonalisering kompetanseinnvandring. For å få en systematisk tilnærming til dette arbeidet, er det mulig å gjennomføre et prosjekt knyttet til høyt utdannet arbeidskraft som ikke kommer fra Norge. («global professionals»). Hva kreves det for å rekruttere og beholde høykompetent arbeidskraft utenfra?
- Hvordan kan en legge til rette for dem på en best mulig måte?
- På grunn av finansieringsnivået i EU-prosjekter kan det være utfordrende for norske aktører å delta. I hvilken grad kan det være mulig å få til en ordning der for eksempel Kompetansefondet eller andre aktører bidrar med mellomfinansiering i EU-prosjekter?

Kapittel 4. Utnyttede næringspotensialer og potensialet for ny næringsutvikling

Som det er påpekt i kapittel 2, har næringslivet på Agder et strukturproblem ved at det er overrepresentert innen krympende industrinæringer og underrepresentert med sysselsatte i voksende, kunnskapsbaserte tjenestenæringer⁶. En viktig utfordring for næringslivet er dermed å oppnå en større fornyelse av næringsstrukturen. Dette krever en langsiktig innsats. Det finnes ingen enkle og raske løsninger, men her peker vi kort på noen angrepvinkler og tiltak en kan benytte seg av.

4.1 Utvikle større mangfold

For å oppnå videre utvikling, er det naturlig å satse videre på de områdene der en er sterke i dag (blant annet olje- og gass relatert virksomhet og prosessindustri). Samtidig må en også utvikle tilstøtende og nye områder med utgangspunkt i disse næringene for å unngå å bli «låst- inne» i en utviklingsbane der man ikke evner å fornye seg. Særlig er dette viktig for den olje- og gassrelaterte næringen. På grunn av klimautfordringene pågår det et «grønt skifte» der en beveger seg fra ikke-fornybar energi til fornybar energi. Dette er noe som den olje- og gassrelaterte må adressere for å være i stand til å sikre en gradvis tilpasning.

For å utvikle tilstøtende og nye områder med utgangspunkt i de sterke næringene, ligger det en mulighet i å bygge videre på en tilnærming basert konseptet relatert variasjon⁷. Begrepet er sentralt for å forstå hvordan næringslivet kan fornye seg selv gjennom nye bedrifter og næringer som vokser fram gjennom kobling av eksisterende, relaterte kunnskapsbiter. Relatert variasjon ligger mellom spesialisering og stor variasjon i næringsstrukturen i en region. Spesialisering betyr at en region har mange bedrifter i samme næring eller samme verdikjede. Stor variasjon betyr at en region har næringer innen helt ulike kunnskapsbaser og markeder, noe som gir robusthet i forhold til ytre endringer. Næringene har imidlertid lite nytte av hverandre i den forstand at deres kunnskapsbaser og innsatsfaktorer er så ulike at det er lite å lære på tvers av næringer. Relatert variasjon betegner næringer som er passelig ulike; de ligger så nære hver-

andre at bedrifter i ulike næringer kan lære av hverandre, men bedriftene er ikke så like at de kan om trent det samme. Skal en utnytte denne tilnærmingen, innebærer det at en må fokusere hvordan en kan få:

- Nye bedrifter til å vokse fram i næringer som er relatert til eksisterende næringer.
- Etablerere til å utnytte erfaringsbasert kunnskap ervervet i tidligere arbeidsforhold og koble sammen ulike typer av kunnskap.
- Eksisterende bedrifter til å 'spinne ut av' relaterte aktiviteter.

Under går vi nærmere inn på hvert av disse punktene.

4.1.1 Utvikling av industriell diversitet basert på relatert variasjon

Hvordan kan en så få til utvikling av større industriell diversitet basert på relatert variasjon? OECD (2009) påpeker at Agder kunne fremme utviklingen av ny, relatert industri gjennom å kombinere Doing Using Interacting (DUI) and Science Technology Innovation (STI) tilnærming til innovasjon, og bygge på kompetansen og kunnskapen som foreligger innen etablerte næringer. Regionen kan benytte seg av eksisterende nettverk (NODE og Eyde) samt Teknova og Universitetet i dette arbeidet. Det ligger et potensial for diversifisering av økonomien innen miljø, bærekraftig energiproduksjon eller videreraffinering av materialer utdypning. Potensialet her kan utforskes ved hjelp av foresight-metodikk, teknikker og eksperter. Dette bør støttes opp av sentrale aktører i offentlig sektor, forskningen og næringslivet. Utviklingen av en strategi basert på relatert variasjon, kan også brukes som verktøy over for nasjonale- og EU-myndigheter for å oppnå forskningsmidler. Sannsynligheten for å nå gjennom vil trolig øke med en slik strategi på plass.

Et annet spor som det kan være interessant å forfølge her, er å se på i hvilken grad det finnes et potensial for at flere bedrifter kan delta i de sentrale klyngene i regionene og på den måten både bidra til større fornyelse i klyngene og høyere verdiskaping i de bedriftene

⁶ Isaksen A. og Normann R.H. (2013), UJA+HiT? Delrapport 2: Næringsutvikling og funksjonell region. FoU-rapport nr. 3/2013, Agderforskning.

⁷ Frenken, K., van Ort, F. og Verburd, T. (2007), Related Variety, Unrelated Variety and Regional Economic Growth. Regional Studies, 41, 5: 685-698.

som blir nye medlemmer. Oxford Research har gjennomført en analyse for Sørlandets kompetansefond som ser nærmere på i hvilken grad det finnes et potensial for at flere bedrifter i Lindesnes- og Listerregionen kan inkluderes i de sentrale næringsklyngene på Sørlandet. Analysen viser at det er et begrenset potensial, men det vil være svært interessant å også gjennomføre analysen for bedriftene i Kristiansandsregionen. Finnes det en mulighet for å øke antall bedrifter i næringsklyngene, og hva kan i så falle kommunene og de øvrige be driftsrettede virkemiddelapparatet bidra med for å utløse det?

4.1.2 Få etablerere til å utnytte erfaringsbasert kunnskap og koble sammen ulike typer av kunnskap

Det ligger et potensial i å få etablerere til å utnytte den erfaringsbaserte kunnskapen de har skaffet seg i tidligere arbeidsforhold og koble den sammen med ulike typer av kunnskap. Dette krever at etablererne har tilgang på nødvendig finansiell og kompetent kapital. To virkemidler for å få dette til er ulike former etablerertilskudd samt en mentorordning som bidrar med tilførsel av kompetanse, hjelp til forretningsutvikling og strategi samt hjelp til videreutvikling av nettverk.

For å gjøre innsatsen mest mulig treffsikker, anbefaler Oxford Research at en særlig fokuserer på etablere som har erfaring fra før (serielle og portefølje etablere). Entreprenørkapsforskningen viser at disse oppnår bedre resultater sammenlignet med gründere som ikke har erfaring. Dette skyldes at de både lærer over tid samt ofte har bedre tilgang på ressurser som er kritiske for å lykkes.

Samtidig som en fokuserer på etablere med erfaring, er det også viktig at en finner en balanse i forhold til å støtte opp om ferske etablere. Det er også viktig å få fram noen som kan bli nye serielle eller portefølje etablere i framtiden.

4.1.3 Få eksisterende bedrifter til å 'spinne ut av' relaterte aktiviteter.

Det er mest krevende å få eksisterende bedrifter til å spinne ut av relaterte aktiviteter og gjøre noe helt nytt. En slik form for omfattende fornyelse kan betegnes for «path creation» (Isaksen og Normann, 2013). Det innebærer at det etableres nye bedrifter i nye næringer i en region eller at bedrifter framstiller nye versjoner av produkter eller kommer med helt nye måter å gjøre ting på. Selv om aktiviteter er helt nytt

for en region, er likevel tanken at de bygger på noen særegne regionale fortrinn.

Mulighetene for å få til «path creation» er størst i noen større regioner. Disse har blant annet et variert næringsliv, universiteter, høyskoler, forskningsinstitutter, kunnskapsbaserte bedrifter og så videre. Skal Kristiansandsregionen lykkes med en mer grunnleggende fornyelse av næringslivet, krever det at en henter ideer og kunnskap utenfor regionen, for eksempel hos kunnskapsorganisasjoner andre steder. Men det krever også at det regionale innovasjonssystemet kan bidra til fornyelse i næringslivet. Det betyr at regionale organisasjoner bygger opp kunnskap på noen andre områder enn det som er det dominerende behov i det regionale næringslivet til enhver tid. Kunnskapsorganisasjoner må for eksempel kunne bistå bedrifter med å utvikle kompetanse innen nye felter for bedriftene og kunne koble bedrifter mot eksterne kunnskapsmiljøer. Her spiler universitet en nøkkelrolle.

Det er viktig at UiA har FoU-aktivitet innenfor felter som ikke dominerer i dag, men som kan være potensielle nye vekstområder. Som Isaksen og Normann (2013) påpeker, er en rolle for UH-sektoren å ha absorpsjonsaktivitet til å vite hva som skjer av viktig forskning på utvalgte nye felter, kunne hente inn, bearbeide og spre kunnskapen til næringslivet og studenter. Dette krever strategisk kompetanse for å avgjøre hvilke nye felter begrensede ressurser skal brukes på. Kommunene i Kristiansandsregionen kan være med på å støtte opp om universitets arbeid med å utvikle slik kompetanse. For eksempel kan det tenkes at Knutepunkt Sørlandet kan være med på å skaffe finansiering til et prosjekt som kan legge til rette for utvikling av UiAs kompetanse på dette feltet.

4.2 Satsing på utvikling av kunnskapstjenester

Menon (2014) finner at det er en positiv sammenheng mellom produktivitetsutviklingen og andelen sysselsatte i kunnskapstjenester. I Kristiansandsregionen er det en lavere andel bedriften innen kunnskapstjenester, noe som gjør at det er behov for å satse spesifikt på å utvikling av slike. Dette krever blant annet en:

- Øker andelen med høyere utdanning og sørger for at de blir i regionen
- Får flere til å etablere kunnskapsintensive bedrifter

4.2.1 Øke andelen med høyere utdanning og sørge for at de blir i regionen

For å øke andelen med høyere utdanning i regionen, krever det at en jobber langsiktig med det. Et alternativ i denne sammenhengen er å styrke og videreutvikle karriereveiledningen slik at en på en enda bedre måte får fram hvilke muligheter som eksisterer i regionene. Et annet alternativ er spesifikk markedsføring av tilbudet som finnes i regionen over for særlig interessante utdanningsgrupper for regionens næringsliv (for eksempel ingeniører).

For å øke andelen med høyere utdanning, er det også nødvendig å jobbe aktivt for å sikre at de som tar høyere utdanning i landsdelen faktisk blir værende her. To mulig virkemidler for å få dette til kan være å:

- Å utvikle en praktikantordning i stor skala (se kapittel 3.4 for en nærmere omtale).
- Å utvikle en ordning med innovasjonstraineer (se kapittel 3.5 for en nærmere omtale).

4.2.2 Få flere til å etablere kunnskapsintensive bedrifter

For å få flere innen kunnskapsbaserte tjenester, er det også nødvendig å jobbe for å få flere til å etablere bedrifter på feltet. En mulighet for å lykkes med dette, er å jobbe med å få flere studenter på UiA til å etablere bedrifter innen disse næringene. Skal en få dette til, kan de være en ide å arbeide for å få flere studenter til å delta på Grunderskolen. Entreprenørskapsforskning viser at slik opplæring bidrar til å øke sannsynligheten for å etablere en bedrift.

Grunderskolen er et samarbeidsprosjekt mellom mange utdanningsinstitusjoner i Norge, og UiA er blant annet en av deltakerne. Grunderskolen ved Senter for entreprenørskap ved Universitetet i Oslo koordinerer studieprogrammet. Studieprogrammet har følgende innhold og fokus:

- Arbeidspraksis og studier
- Inkludert 3 måneder i utlandet
- For studenter fra alle fagfelt
- Unikt faglig og sosialt nettverk
- Kan kombineres med normert studieløp
- 30 studiepoeng på masternivå

4.3 Analyse av de store utviklingstrendene

Nærings- og fiskeridepartementet har utarbeidet en stortingsmelding som fokuserer på næringspolitikken fram mot 2020⁸. I denne påpeker de at næringslivet står over for fem store utviklingstrendene som det er sentralt at en forholder seg til. Disse er:

- **Klima og miljøutfordringen.** Klima- og miljøutfordringen krever at vi har et miljøperspektiv på all relevant næringsutvikling, og at vi blant annet satser på miljøteknologi, fornybar energi og energieffektivitet. Utviklingen i internasjonale energimarkeder er et annet utviklingstrekk som vil påvirke oss sterkt. Det er vanskelig å forutse hvilken vei utviklingen vil ta her, noe som krever desto mer av oss i omstillingsdyktighet og robusthet i å møte endringer.
- **Fremvoksende økonomier.** Fremveksten av sterke økonomier utenfor Europa og Nord-Amerika (blant annet Kina, India og Brasil) påvirker konkurranseevnen til norske bedrifter. Det krever at en løfter blikket i vår internasjonale aktivitet, og at en blant annet legger til rett for norsk næringsliv gjennom handelsavtaler og internasjonalt arbeid.
- **Utviklingen i energimarkedene.** Aktiviteten knyttet til petroleumsvirksomheten i Norge vil på lang sikt reduseres. Nye funn av petroleumsressurser, nye utvinningsmuligheter, ny teknologi, utvikling av fornybar energi og politiske beslutninger om miljøreguleringer er noen av de faktorene som påvirker norsk økonomi.
- **Den teknologiske utviklingen.** Den teknologiske utviklingen går raskere, kunnskapen øker kraftig, og implementeringen av ny teknologi går fortere enn før. Dette har konsekvenser for hvordan vi legger til rette for en mer kunnskapsintensiv økonomi, ikke minst hvordan vi raskt kan nyttiggjøre oss teknologi- og kompetanseutvikling som skjer utenfor Norge.
- **Den demografiske utviklingen.** Andelen eldre i de vestlige land øker kraftig i årene fremover. Samtidig vet vi at behovet for helse- og omsorgstjenester vil vokse kraftig. Det er dermed svært sikkert at mulighetene for en betydelig næringsutvikling knyttet til helse- og velferdsteknologi vil bli stor i årene fremover.

For at næringslivet i Kristiansansregionen og Sørlandet for øvrig skal være i stand til å møte disse utfordringene, vil det være behov for at en gjennomfører

⁸ Meld. St. 39 (2012-2013). Mangfold av vinnere. Næringspolitikken fram mot 2020.

analyser som adresserer dem. Gjennom Knutepunkt Sørlandet kan kommunene bidra til å finansiere slike analyser i de sentrale næringene. Disse analysene bør ideelt sett legge en «smart spesialisering»-tilnærming til grunn samt inneholde utarbeidelse av scenarier.

Den ene av utviklingstrendene, den demografiske utviklingen, har også mer direkte implikasjoner for utviklingen av kunnskapsnæringer. Den aldrende befolkningen gir muligheter når det gjelder utvikling av helse- og velferdsteknologi. Selv om det er mange interessenter her, bør Kristiansandsregionen legge til rette for utforsking av mulighetene.

4.4 Bedre match mellom næringslivets behov og befolkningens kompetanse

Som påpekt i kapittel 2 er det en viss mismatch mellom næringslivets behov og befolkningens kompetanse. Det finnes ingen raske måter å løse dette på, men det er mulig å gjøre en langsiktig jobb gjennom å:

- Utvikle enda bedre karriereveiledning
- Utvikle et system for etter- og videreutdanning

4.4.1 Bedre karriereveiledning

For at skape en bedre match mellom næringslivets kompetansebehov og befolkningens kompetanse, er det behov for å videreutvikle systemet for karriereveiledning. Utredninger viser at det er en frustrasjon blant rådgiverne selv knyttet til å rådgivningsressursen er for liten sett i forhold til økende oppgaver på det sosialpedagogiske feltet. I tillegg er det en stor andel av rådgivere som uttrykte bekymring for deres egen kompetanse om arbeidsmarked og arbeidsliv, og denne bekymringen blir også fremhevet av eksterne kritikere.

Også OECD har gjort en analyse yrkesveiledning og rådgivning i Norge (OECD, 2002). En påpekte at det norske systemet har følgende svakheter:

- Tjenenesten var for fragmentert, med mange utdanningsbaserte tjenester uten sterke forbindelser til arbeidsmarkedet og uten sammenhengende fokus på strategisk utvikling
- Det var åpenbare mangler i tjenesten, særlig overfor voksne
- Svak profesjonalisering som muligens kan forklares av en tendens til å fokusere mer på informasjon enn rådgivning

Samlet sett innebærer dette at det er behov for å jobbe med å styrke rådgivernes kompetanse om arbeidsmarked og arbeidsliv. For å få dette til, kan kommunene bidra med finansielle ressurser samt utnytte STYRKE-prosjektet for å få en felles tilnærming.

4.4.2 System for etter og videreutdanning

Næringslivet i kompetansekløyngene har allerede et svært godt samarbeid med de lokale utdanningsinstitusjonene. Dette gjelder både tilknyttet fagutdanning, og på bachelor-, master- og ph.d.-nivå. Som Sørlandsutvalget (2103) påpeker, har det imidlertid ikke vært tilsvarende samarbeid om etter- og videreutdanning. Det er derfor behov for å jobbe systematisk og konkret med å få et system som gir lettere tilgang til, og tilbud om etter- og videreutdanning for alle bedrifter og offentlige aktører. Det tilbys mye videreutdanning ved de forskjellige utdanningsinstitusjonene, men tilbudene er ofte generelle og ikke nødvendigvis tilpasset bedriftens særegne kompetansebehov. Det behov for at mer skreddersøm og utvikling av pakker som tilfredsstiller ulike næringers behov.

4.5 Utvikling av regionalt lederskap

For å få et helhetlig grep om de utfordringene som er skissert her og komme fram til konkrete tiltak, er det behov for utvikling av et tydelig regionalt lederskap. I sin nasjonale strategi for regional vekst og attraksjonskraft for perioden 2014-2020, har den svenske regjeringen påpekt betydningen av regional ledelse for å lykkes.

Regional ledelse er en viktig suksessfaktor for regionens vekst og utvikling. Gjennom økt ansvar og innflytelse innen regionalt utviklingsarbeid, stilles det høye krav til en sterk regional ledelse. En må evne å gjøre prioriteringer på kort og lang sikt. Dette innebærer å:

- Representere regionale interesser,
- Samle interessenter fra lokalt, regionalt og nasjonalt nivå, samt å inkludere næringslivet, akademia og sivilsamfunnet,
- Etablere partnerskap og arenaer for erfaringsutveksling med andre fylker og land,
- Gjøre langsiktige- og kortsiktige prioriteringer
- Utvikle en langsiktig og strategisk plan for å oppnå regionens langsiktige mål og visjoner,
- Ta initiativ, samt evne det å foreta strategiske og raske beslutninger,
- Lede, samordne og koordinere utviklingsprosesser i fylket.

Skal en lykkes med alt dette, krever en vellykket ledelse både legitimitet og mandat til å samle aktører og drive regionalt utviklingsarbeid. Det er den ansvarlige aktøren for regional utvikling som bør gis legitimitet og mandat til å lede slikt arbeid, gjennom et konkret oppdrag støttet av ressurser fra staten og tillit fra blant annet kommunene. Næringslivet, offentlige myndigheter, academia og sivilsamfunnet har også viktige roller, innenfor sine respektive ansvarsområder, i å medvirke i regionalt utviklingsarbeid og å skape effektive samarbeidsformer.

For å få dette til i Kristiansandsregionen, er det behov for samkjøring mellom Knutepunkt Sørlandet, fylkeskommunen og de andre regionale utviklingsaktørene. Det må bli tydelig hvem som har ansvar for hva både på regionnivå og på fylkesnivå. I tråd med norsk praksis, er det fylkeskommunen som skal ha ansvaret på fylkesnivå. Skal fylkeskommunen være i stand til å fylle den rollen, er det behov for en nærmere diskusjon om av den har tilgang på tilstrekkelige med ressurser til å fylle rollen.

